

Antoine de Saint-Exupéry

A kis herceg

Fordította: Rónay György

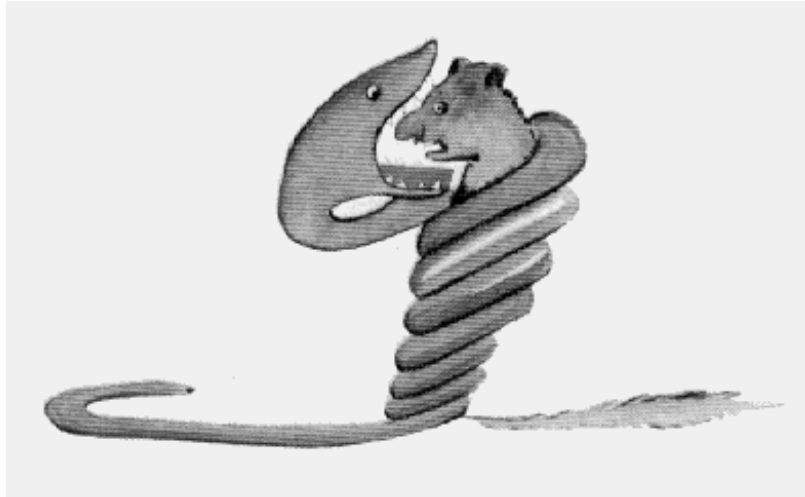
Léon Werth-nek

Kérem a gyerekeket, ne haragudjanak, amiért ezt a könyvet egy felnőttnek ajánlom. Komoly mentségem van rá: ez a felnőtt széles e világon a legjobb barátom. De van egy másik mentségem is: ez a felnőtt mindent meg tud érteni, még a gyerekeknek szóló könyveket is. Harmadik mentségem pedig a következő: ez a felnőtt Franciaországban él, s ott éhezik és fázik. Nagy szüksége van vigasztalásra. Ha pedig ez a sok mentség nem elegendő, akkor annak a gyerekeknek ajánlom könyvemet, aki valaha ez a felnőtt volt. Mert előbb minden felnőtt gyerek volt. (De csak kevesen emlékeznek rá.) Ajánlásomat tehát kijavítom, ilyesformán:

Léon Werth-nek,
amikor még kislány volt.

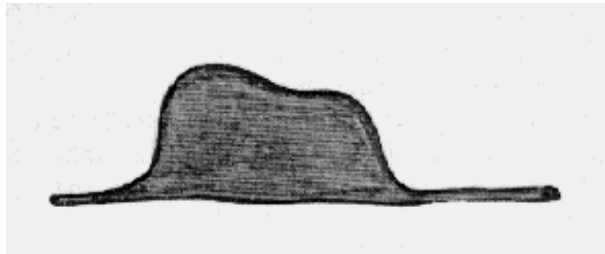
1.

Hatéves koromban egy könyvben, mely az őserdőről szólt, és *Igaz Történetek* volt a címe, láttam egy nagyszerű képet. Óriáskígyót ábrázolt, amint egy vadállatot nyel el. Tessék, itt a rajz másolata.

A könyvben ez állt: „Az óriáskígyó egészben, rágás nélkül nyeli le zsákmányát. Utána moccanni sem bír, és az emésztés hat hónapját végigalussza.”

Akkoriban sokat tűnődtem a dzsungel kalandjain, és egy színes ceruzával nekem is sikerült megrajzolnom első rajzomat. Az 1. számút. Ilyesformán:

Remekművemet megmutattam a fölnötteknek, és megkérdeztem őket, nem félnek-e tőle.

- Miért kellene félni egy kalaptól? - válaszolták.

Az én rajzom azonban nem kalapot ábrázolt. Óriáskígyót ábrázolt, amint épp egy elefántot emészt. Erre lerajzoltam az óriáskígyót belülről is, hogy a fölnöttek megérthessék, miről van szó. Mert nekik mindig mindent meg kell magyarázni. Ez a 2. számú rajz ilyesforma volt:

Most aztán a fölnöttek azt ajánlották, ne rajzoljak többé óriáskígyót se nyitva, se csukva, hanem inkább foglalkozzam földrajzzal, történelemmel, számtannal és nyelvtannal. Így mondtam le hatéves koromban nagyszerű festői pályafutásomról. Kedvemet szegte 1. és 2.

számú rajzom kudarca. A nagyok semmit sem értenek meg maguktól, a gyerekek pedig belefáradnak, hogy örökös-örökké magyarázgassanak nekik.

Más mesterséget kellett választanom tehát: megtanultam repülőgépet vezetni.

Nagyjából az egész világot berepültem. És való igaz, hogy közben nagy hasznát vettem a földrajznak. Első pillantásra meg tudtam különböztetni Kínát Arizonától. Ez pedig fölöttébb hasznos dolog, ha éjszaka eltéved az ember.

Így aztán életem folyamán nagyon sokszor kerültem kapcsolatba komoly emberekkel. Jócskán akadt dolgom a fölnőttekkel. Közvetlen közelből láthattam őket. És nem mondhatnám, hogy ettől jobb lett róluk a véleményem.

Ha olyannal találkoztam, aki kicsit értelmesebbnek látszott, kipróbáltam rajta 1. számú rajzomat, mert azt mindig magamnál tartottam. Meg akartam tudni, valóban megérti-e a dolgokat. De a válasz mindig így hangzott: „Ez egy kalap.”

Erre aztán nem beszéltem neki se óriáskígyókról, se őserdőkről, se csillagokról. Alkalmazkodtam hozzá. Bridzsről beszéltem neki, meg golfról meg politikáról és nyakkendőkről. Az illető fölnőtt pedig nagyon örült neki, hogy ilyen okos emberrel került ismeretségbe.

2.

Így éltem magányosan, anélkül, hogy igazában bárkivel is szót érthettem volna, míg egyszer, hat esztendővel ezelőtt, kényszerleszállást nem kellett végeznem a Szaharában. Valami eltörött a motoromban. És mivel se gépészem nem volt, se utasom, magamnak kellett nekilátnom, hogy zöld ágra vergődjem valahogyan, és kijavítsam a súlyos hibát. Élet és halál kérdése volt ez számomra. Alig egy hétre való ivóvizem volt.

Ott dőltem álomra az első este a homokon, ezer mérföldnyire minden lakott helytől. Elhagyottabb voltam, mint tutaján a hajótörött az óceán közepén. Elképzelhető hát, mennyire meglepődtem, amikor hajnalban egy furcsa kis hang ébresztett föl. Azt mondta:

- Légy szíves, rajzolj nekem egy bárányt!

- Micsoda?

- Rajzolj nekem egy bárányt...

Fölugrottam, mintha villám csapott volna le mellettem. Megdörgöltem a szememet, aztán jól kimeresztettem. És egy apró emberkét láttam, egy teljességgel rendkívüli kis emberkét, amint komoly figyelemmel szemlél. Itt a legjobb kép, amit később csinálnom sikerült róla.

Csak hogy az én rajzom kétségkívül sokkal kevésbé elragadó, mint amilyen a mintája volt. Igaz, nem az én hibámból. Mert ami festői pályafutásomat illeti, attól már hat esztendőskoromban elvették a kedvemet a fölnőttek, így aztán nem is tanultam meg rajzolni, kivéve a csukott meg a nyitott óriáskigyókat.

Ámulattól kerek szemmel néztem hát a különös tüneményt. Ne feledjük el: ezer mérföldre voltam minden lakott vidéktől. Emberkéimen pedig semmi jele nem volt annak, mintha eltévedt volna, vagy halálosan fáradt, halálosan éhes, halálosan szomjas lenne, esetleg halálosan

félne. Egyáltalán nem úgy festett, mint egy szerencsétlen gyerek, aki eltévedt a sivatagban, ezermérföldnyire minden lakott helytől. Mikor végre szavamra leltem, azt kérdeztem tőle:

- De hát... hogy kerülsz te ide?

Erre szelíden, és mintha valami nagyon komoly dolgot kérne, megismételte:

- Légy szíves, rajzolj nekem egy bárányt...

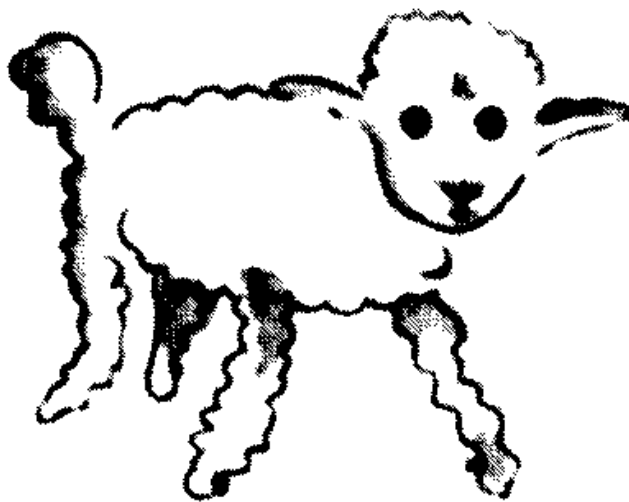
Ha valami nagyon lenyűgözően rejtélyes, az ember nem meri megtenni, hogy ne engedelmeskedjék. Akármilyen képtelenségnek találtam, hogy ezer mérföldre minden lakott helytől és ráadásul halálos veszedelemben: elővettem a zsebemből egy darab papirost meg a töltőtollamat. Hanem akkor eszembe jutott, hogy én főként földrajzot, történelmet, számtant és nyelvtant tanultam, és egy kicsit kedvetlenül közöltem az emberkémmel, hogy nem tudok rajzolni.

- Annyi baj legyen - felelte. - Rajzolj nekem egy bárányt.

Mindhogy bárányt soha életemben nem rajzoltam, papírra vettem neki a két rajz közül, amire egyáltalán képes voltam, az egyiket: a csukott óriáskígyót. De hogy elképedtem, mikor az emberke azt mondta rá:

- Nem! Nem! Nem elefántot akarok óriáskígyóban! Az óriáskígyó nagyon veszedelmes, az elefánt meg olyan behemót nagy. Nálam odahaza minden apró. Nekem bárányka kell. Rajzolj nekem egy bárányt.

Hát erre rajzoltam egyet.

Figyelmesen szemügyre vette, aztán:

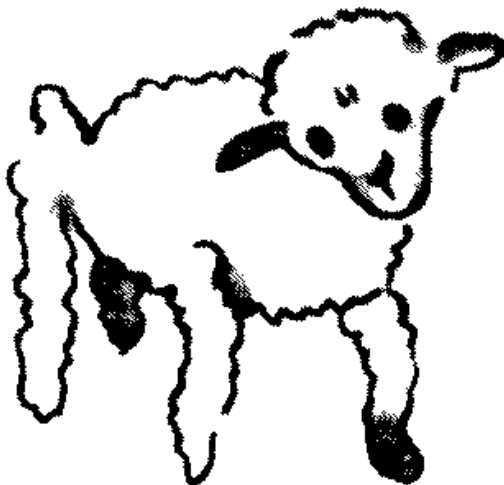
- Nem! - mondta. - Ez már nagyon beteg. Csinálj egy másikat nekem.

Rajzoltam egy másikat.

Kis barátom kedvesen, de elnézően mosolygott.

- Jó, jó... Csakhogy ez nem bárány, hanem kos. Ennek szarva van.
Megint újat rajzoltam.

Ez se volt jó neki, akárcsak az előzők.

- Nagyon öreg. Nekem olyan bárány kell, amelyik sokáig él.

Erre már kifogytam a türelemből. Mielőbb neki akartam kezdeni a motorom szétszerelésének;
ráfirkáltam hát a papírra a mellékelt rajzot.

- Tessék - mondtam. - Ez itt a ládája. Benne van a bárány, amit akarsz.

Nagy meglepetésemre egyszeriben fölragyogott az arca.

- Ez az! Éppen így akartam! Mit gondolsz, sok fű kell ennek a báránynak?

- Miért?

- Hát mert nálam odahaza minden olyan kicsi...

- Biztosan elég lesz neki. Egészen kicsi bárány.

A rajz fölé hajolt.

- Nem is olyan kicsi... Nézd csak! Elaludt...

Így ismerkedtem meg a kis herceggel.

3.

Hosszú időbe tellett, míg megértettem, honnét jött. A kis herceg ugyanis engem elhalmozott kérdésekkel, az enyéimet azonban mintha meg se hallotta volna. Lassanként, véletlenül elejtett szavakból tudtam meg, amit megtudtam. Így mikor először látta meg a repülőmet (nem rajzolom le: repülőgépet rajzolni az én számomra túl fogas föladat volna), azt kérdezte:

- Hát ez meg mi a szösz?

- Ez nem szösz. Ez repül. Repülőgép. Az én repülőgépem.

Szinte hetvenkedtem neki azzal, hogy repülök.

- Hogyan?! - kiáltott föl. - Az égből pottyantál le?

- Igen - feleltem szerényen.

- Hát ez furcsa...

És föl kacagott, gyöngyöző kacagással; ez határozottan bosszantott. Megkívánom, hogy komolyan vegyék a szerencsétlenségeimet.

- Szóval te is az égből jöttél? - tette hozzá. - Melyik bolygóról való vagy?

Mintha hirtelen fény világította volna meg rejtélyes jelenlétét.

- Eszerint egy másik bolygóról való vagy? - szegeztem neki a kérdést.

Nem felelt. Csak a fejét csóválta lassan, és a repülőmet nézte.

- Igaz, ezen nem jöhetsz valami messziről...

És hosszas töprengésbe merült. Aztán elővette zsebéből a bárányomat, és kincse szemlélésébe mélyedt.

Képzeltetni, hogy izgatott ez az elharapott vallomás a „másik bolygóról”. Próbáltam hát többet is megtudni.

- Honnét jöttél, emberkém? Hol van az az „odahaza”? Hová akarod magaddal vinni a bárányomat?

Tűnődve hallgatott, aztán azt mondta:

- Az a jó ebben a ládában, amit adtál, hogy éjszakára háznak is megfelel neki.

- Persze, persze. Ha jó lesz, kötelet is adok, amivel megkötheted. Meg egy karót.

Ajánlatom szemlátomást meghökkentette a kis herceget.

- Megkötni? Milyen ostoba ötlet!

- De ha nem kötöd meg, elkószál, elvész...

Kis barátom erre megint föl kacagott.

- Elkószál? Hová?

- Mit tudom én. Az orra után...

A kis herceg elkomolyodott.

- Annyi baj legyen. Hiszen nálam odahaza olyan kicsi minden... - És mintha egy kis szomorúság bujkált volna a hangjában, ahogy hozzátette: - Nem valami sokáig mehet az orra után az ember...

4.

Így tudtam meg egy másik fontos dolgot: hogy a bolygó, ahonnét jött, alig nagyobb egy háznál.

Ezen nem is kellett különösebben csodálkoznom. Hiszen tudtam, hogy a nagy bolygókon kívül, amilyen a Föld, a Jupiter, a Mars, a Vénusz, s aminek mind megvan a maga neve, van még száz és száz más bolygó is, és köztük egyik-másik olyan parányi, hogy távcsövön is csak alig-alig lehet kivenni. Ha egy csillagász fölfedezi valamelyiket, név helyett egyszerűen számot ad neki. Például elkereszteli „a 3251. kisbolygó”-nak.

Minden okom megvan rá, hogy azt higgyem: a bolygó, ahonnét a kis herceg jött, a B-612-es kisbolygó. Távcsövön ezt a csillagocskát csak egyetlenegyszer észlelték: 1909-ben egy török csillagász.

Fölfedezéséről akkor nagy előadást tartott a Nemzetközi Csillagászati Kongresszuson. Öltözéke miatt azonban nem hitt neki senki. Mert ilyenek a fölnöttek.

A B-612-es kisbolygó hírnevének nagy szerencséjére azonban egy török diktátor utóbb halálbüntetés terhe mellett megparancsolta népének, hogy öltözködjék európai módra. A csillagász 1920-ban megismételte előadását, ezúttal fölöttébb elegáns öltönyben. És ezúttal egyet is értett vele mindenki.

Csak a fölnöttek miatt mesélem el ezeket a részleteket a B-612-es kisbolygóról, és a számát is csak miattuk árultam el; a fölnöttek ugyanis szeretik a számokat. Ha egy új barátunkról beszélünk nekik, sosem a lényeges dolgok felől kérdezősködnék. Sosem azt kérdezik: „Milyen a hangja?” „Mik a kedves játékaik?” „Szokott-e lepkét gyűjteni?” Ehelyett azt tudakolják: „Hány éves?” „Hány testvére van?” „Hány kiló?” „Mennyi jövedelme van a papájának?” És csak ezek után vélik úgy, hogy ismerik. Ha azt mondjuk a fölnötteknek: „Láttam egy szép házat, rózsaszínű téglából épült, ablakában muskátli, tetején galambok...” - sehogy sem fogják tudni elképzelni ezt a házat. Azt kell mondani nekik: „Láttam egy százezer frankot érő házat.” Erre aztán fölkiáltanak: „Ó, milyen szép!”

Ugyanígy, ha azt mondanánk nekik: „Íme a bizonyosság arról, hogy a kis herceg létezett: elragadó teremtés volt, és nevetett, és egy bárányt akart; s ha valaki bárányt akar, akkor ez nyilvánvaló bizonyosság rá, hogy létezik” - ha ezt mondanánk nekik, vállat vonnának, és gyerekek tartanak az embert. Ha ellenben azt mondjuk nekik: „A bolygó, ahonnét jött, a B-612-es kisbolygó” - ez meggyőzi őket, és békén hagynak a kérdéseikkel. Egyszerűen ilyenek; még csak haragudni sem kell rájuk miatta. A gyerekeknek nagyon elnézőknek kell lenniük a fölnöttek iránt.

De mi, akik megértjük az életet, mi bizony füttyülünk a számokra! Ezt a történetet is a legszívesebben úgy kezdtem volna, mint egy tündérmesét. Ilyesformán:

„Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy kis herceg. Ez a kis herceg egy parányi bolygócskán lakott, olyan parányin, hogy a bolygója alig volt nagyobb nála; ezen a bolygón élt, és nagyon szerette volna, ha van egy jó barátja...” Azoknak, akik értik az életet, ez így sokkal igazabban hangzott volna.

Mert semmiképp sem szeretném, ha félvállról vennék a könyvemet. Hiszen úgy elfog a bánat, mikor ezeket az emlékeimet elmesélem. Hat esztendeje már, hogy a barátom búcsút vett tőlem a bárányával. Azért próbálom meg leírni itt, nehogy elfelejtsem. Szomorú dolog elfelejteni a barátunkat. Nem mindenkinek van barátja. S ki tudja, még utóbb belőlem is lehet olyan fölnöttforma ember, akit nem érdekelnek, csak a számok. Többek között ezért vásároltam egy

doboz festéket meg egy doboz színes ceruzát. Persze nem könnyű dolog ilyen vén fejjel újra nekifogni a rajzolásnak, mikor egyebet sem próbáltam soha, mint hatesztendős koromban egy nyitott meg egy csukott óriáskígyót! De igyekezni fogok, hogy a képeim hasonlítsanak, amennyire csak lehet. Hogy sikerül-e, abban már egyáltalán nem vagyok biztos. Az egyik rajz megjárja, a másik egyáltalán nem. Elvétem olykor egy kicsit a természet arányait is. Emitt a kis herceg túl nagy. Amott túl kicsi. A ruhája színét sem tudom egészen biztosan. Így aztán csak tapogatózom, hol így, hol úgy; lesz, ahogyan lesz. Végül bizonyos fontosabb részleteket illetően is tévedni fogok. Ezt azonban meg kell bocsátanotok nekem. Barátom sosem magyarázkodott; talán azt hitte, én is olyan vagyok, amilyen ő. Nekem azonban, sajnos, nem volt semmiféle tehetségem hozzá, hogy meglássam ládájuk fáján keresztül a bárányokat. Ki tudja, nem vagyok-e egy kicsit magam is olyan, mint a fölöttük? Alighanem megöregedtem.

5.

Naponta megtudtam valamit a bolygójáról, az útrakeléséről, az utazásáról. Szép lassacskán, egy-egy elejtett megjegyzés jóvoltából. Így szereztem tudomást harmadnap a majomkenyérfák drámájáról.

Ezt is a báránynak köszönhettem, mert a kis herceg, mintha valami súlyos kétsége támadt volna, hirtelen azt kérdezte tőlem:

- Igaz, hogy a bárányok cserjéket esznek?

- Igaz.

- Ó, akkor jól van.

Sehogyan sem értettem, miért olyan fontos, hogy a bárányok cserjéket egyenek. A kis herceg azonban hozzátette:

- Szóval a majomkenyérfákat is megeszik?

Erre megjegyeztem neki, hogy a majomkenyérfák nem cserjék, hanem hatalmas, templomtorony nagyságú fák, és magával vihetne akár egy csordára való elefántot is: egyetlenegy majomkenyérfával sem bírának el.

Az elefántcsorda ötlete megneveltette a kis herceget.

- Egymás tetejébe kellene rakni őket...

Hanem aztán komolyan azt mondta:

- Mielőtt megnőnek, a majomkenyérfák is úgy kezdik, hogy kicsinyek.

- Pontosan így van! De miért akarod, hogy a bárányok megegyék a majomkenyérfákat?

Azt felelte: „Miért ne?” - mintha valami nyilvánvaló dologról volna szó. Alaposan össze kellett szednem az eszemet, hogy magamtól jussak a probléma nyitjára.

Nos, mint minden bolygón, a kis hercegen is voltak jó növények meg rossz növények; tehát voltak jó növényektől származó jó magvak meg rossz növényektől származó rossz magvak is. A magvak azonban láthatatlanok. A föld titkos mélyén alusznak, míg csak az egyiknek eszébe nem jut, hogy fölbredjen... Akkor nyújtózik egyet, és először csak egy elbűvölő, ártatlan kis hajtással kezd félénken a nap felé kapaszkodni. Ha rózsa vagy retek hajtása, hagyhatjuk, hadd nőjön kedvére. De ha rossz növényről van szó, mihelyt fölismertük, azonnal ki kell tépni. A kis herceg bolygóján pedig félelmetes magvak voltak: majomkenyérfa-magvak. A bolygó egész földjét megfertőzték. A majomkenyérfával meg úgy van, hogy ha az ember későn kap észbe, soha többé nem bír megszabadulni tőle. Egyszerűen elborítja a bolygót. Átlyuggatja a gyökereivel. Ha aztán a bolygó túl kicsi, a majomkenyérfák meg túl sokan vannak, előbb-utóbb szétrobbantják.

- Fegyelem kérdése - mondta egyszer később a kis herceg. - Miután reggel gondosan rendbe szedte magát az ember, gondosan rendbe kell szednie a bolygóját is. Neki kell látnia, s annak rendje és módja szerint ki kell gyomlálnia a majomkenyérfákat, mihelyt meg tudja különböztetni őket a rózsáktól; mert amíg egészen zsenigék, nagyon hasonlítanak egymáshoz. Igen unalmas munka, de igen könnyű.

És egy szép napon azt ajánlotta, próbáljam mindezt lerajzolni, hogy a hazámbeli gyerekek jól megértsék a dolgot.

- Hasznukra lehet - mondta -, ha egyszer utazni fognak. Néha semmi baj sem származik belőle, ha valamilyen munkát későbbre halasztunk. De mindig végzetes következményekkel jár, ha a majomkenyérfákról van szó. Tudok egy bolygót: lusta gazdája volt, figyelmen kívül hagyott három cserjét...

Itt van, ezt a bolygót rajzoltam a kis herceg útmutatásai szerint. Sosem szerettem az erkölcsi intelmek modorában írni; a majomkenyérfák veszedelmét azonban olyan kevésbé ismerik, és azt, aki netán egy kisbolygóra tévedne, akkora kockázat fenyegeti, hogy ezúttal kivételesen legyőzőm a viszolygásomat, és azt mondom: „Gyerekek! Ügyeljetek a majomkenyérfákra!” Azért dolgoztam annyit ezen a rajzon, hogy figyelmeztessem barátaimat egy veszélyre, melyet nem ismernek, noha régtől fogva ott leselkedik a sarkukban, akárcsak az enyémben. A tanulság, melyet nyújtok, megérte a fáradságot. Lehet, hogy fölteszitek majd a kérdést: „Miért nincs több ilyen nagyszabású rajz a könyvben, amilyen a majomkenyérfáké?” Erre egyszerű a válasz: „Próbálni próbáltam, de nem sikerült. Amikor a majomkenyérfákat rajzoltam, lelkesített az az érzés, hogy sürgősen kell cselekednem .”

6.

Így aztán, hercegecském, apránként megértettem szomorú kis életedet. Sokáig nem volt egyéb szórakozásod, mint a naplementék szelíd szépsége. Ezt az újabb részletet negyednap reggel tudtam meg, amikor azt mondtad:

- Nagyon szeretem a naplementéket. Gyerünk, nézzünk meg egy naplementét...

- De ahhoz várni kell...

- Várni? Mit?

- Hát hogy lemenjen a nap.

Először meglepetés látszott az arcodon, aztán neveltél egyet magadon.

- Folyton azt hiszem, hogy otthon vagyok! - mondtad.

Nos: mikor az Egyesült Államokban dél van, Franciaországban köztudomásúlag éppen lemegy a nap. Az embernek elég lenne egyetlen szempillantás alatt Franciaországban teremnie, hogy napnyugtát lásson. Ehhez azonban Franciaország, sajnos, túlságosan messze van. Neked viszont, a parányi bolygódon, egyéb sem kellett, mint pár lépéssel odébb húznod a székedet. S annyiszor láttad a naplementét, ahányszor csak akartad...

- Volt egy nap, amikor negyvenháromszor láttam lemenni a napot!

Kisvártatva hozzátetted:

- Tudod, az ember, ha olyan nagyon-nagyon szomorú, szereti a naplementéket...

- Hát annyira szomorú voltál azon a negyvenháromszoros napon?

Erre azonban a kis herceg nem felelt.

7.

Az ötödik napon, változatlanul a bárány jóvoltából, föltárult előttem a kis herceg életének ez a titka is. Hirtelen, minden bevezetés nélkül, mintha előzőleg sokáig töprengett volna a dolgon, halkán azt kérdezte tőlem:

- Ha a bárány cserjéket eszik, megeszi a virágokat is?

- A bárány mindent megeszik, ami az útjába akad.

- Az olyan virágot is, amelyiknek tüskéje van?

- Igen. Az olyan virágot is, amelyiknek tüskéje van.

- Hát akkor mire valók a tüskék?

Mit tudtam én! Minden figyelmemmel azon igyekeztem, hogy a motorom egyik beszorult csavarját kilazítsam. Tele voltam aggodalommal: gépem hibája egyre súlyosabbnak látszott, ivóvizem meg folyton fogyott, úgyhogy a legrosszabbtól kellett tartanom.

- Mire valók a tüskék?

Ha egyszer egy kérdést föltett, a kis herceg soha nem tágított tőle többé.

Én meg, mert nagyon bosszantott az a csavar, csak úgy vaktában válaszoltam:

- A tövisek nem valók semmire. A tövis pusztá gonoszság a virág részéről.

- Ó! - De némi hallgatás után, már-már ingerülten vetette oda: - Nem hiszem! A virágok gyöngék. Gyanútlanok. Úgy védekeznek ahogy tudnak. Félelmetesnek képzelik magukat a tüskéikkel.

Nem feleltem. Éppen azt gondoltam magamban: „Ha ez a csavar semmiképp sem mozdul, ráverek a kalapáccsal, úgy ugratom ki a helyéből.” De a kis herceg újra megzavarta töprengésemet.

- És te, mondd, te is azt hiszed...

- Nem! Nem! Nem hiszek semmit. Csak úgy mondtam. Én komoly dolgokkal foglalkozom.

Elképedve nézett rám.

- Komoly dolgokkal?

Látta, ahogy kezemben a kalapáccsal, olajtól fekete ujjakkal görnyedek valami fölé, amit szerfölött rondának talált.

- Úgy beszélsz, mint a fölnöttek.

Erre elszégyelltem magam. Ő azonban könyörtelenül hozzátette:

- Mindent összezavarsz... Mindent összekeversz...

Szemlátomást nagyon haragudott. Megrázta aranyhaját a szélben.

- Tudok egy bolygót, egy vörös képű uraság lakik rajta. Az soha egyetlen virágot meg nem szagolt életében. Soha egyetlen csillagot meg nem nézett. Soha senkit nem szeretett. Soha nem csinált egyebet, mint folyton csak számolt. És egész álló nap azt hajtogatta, amit te mondtál az imént: „Én komoly ember vagyok! Én komoly ember vagyok!”, és csak úgy dagadt a kevélységtől. Hát ember ez? Dehogy ember! Gomba!

- Micsoda!

- Gomba!

A kis herceg most egészen sápadt volt az indulattól.

- Millió és millió éve, hogy a virágok tüskéket gyártanak. Millió és millió éve, hogy a báránnyok mégis megeszik a virágokat. Hát akkor miért ne volna komoly dolog, ha meg akarjuk érteni, mi végre a sok fáradozás, amivel olyan tüskéket csinálnak maguknak, amelyek soha semmire sem jók? A báránnyok és a virágok háborúja talán nem fontos? Nem komolyabb és nem fontosabb, mint annak a kövér, vörös úrnak a számadásai? És ha én tudok egy virágot, egy egyetlen virágot az egész világon, olyat, amilyen sehol másutt nem létezik, egyedül csak az én bolygómon, aztán egy báránnyka egy csapásra megsemmisítheti, csak úgy, anélkül, hogy akár csak sejtené is, hogy mit művel: ez talán nem fontos?

Elpirult, folytatta:

- Ha valaki szeret egy virágot, amely csak egyetlen példányban létezik a csillagmilliókon: ez épp elég neki, hogy boldog legyen, ha a csillagokra pillant. „Ott van valahol az én virágom” - gondolja magában. De ha a báránny megeszi a virágot: ez az ő számára olyan, mintha hirtelen valamennyi csillag kialudnék. És ez talán nem fontos?

Többet nem bírt mondani. Váratlanul kitört belőle a zokogás.

Közben már leszállt az éjszaka. Letettem a szerszámaimat.

Bántam is én a kalapácsomat, a csavart, a szomjúságot és a halált! Egy csillagon, egy bolygón, az enyémen, a Földön volt egy kis herceg, akit meg kellett vigasztalni! A karomba vettem, ringatni kezdtem.

- Ne félj - mondtam neki -, semmi veszedelem nem fenyegeti a virágot, amit szeretsz... Szájkosarat rajzolok a báránnyoknak... A virágoknak meg rajzolok majd vértet... És... - Már nem is tudtam, mint mondjak neki. Nagyon ügyetlennek éreztem magam. Nem tudtam, hogyan férközzem hozzá, hogyan találjak közösséget vele... Olyan titokzatos világ a könnyek országa.

8.

Rövidesen jobban is megismerhettem ezt a virágot. A kis herceg bolygóján mindig voltak virágok, nagyon egyszerű virágok, egy sor szírommal, helyet is alig foglaltak, és nem zavartak senkit. Reggel megjelentek a fűben, estére elhervadtak. De ez egy szép napon egyszerre csak kicsírázott, magva a jó ég tudja, honnét került oda, és a kis herceg aprólékos gonddal figyelte a zsenge hajtást, amelyik semmilyen más hajtáshoz sem hasonlított. Ki tudja, nem holmi majomkenyérfa-féleség-e? A vesszőcske növekedése azonban abbamaradt, és a kis növény hozzákezdett a virágkészítéshez. A kis herceg szemmel kísérte, hogyan jelenik meg rajta egy óriási bimbó, és sejtette, hogy csodálatos tünemény fog kibontakozni belőle; a virág azonban végevárhatatlanul, egyre csak szépítgette magát odabent a zöld szobájában. Nagy gonddal válogatta meg a színeit. Lassan öltözködött, egyenként igazította magára a szirmaikat. Nyilván nem akart olyan gyűrötten napvilágra lépni, mint a pipacsok. Nem akart megmutatkozni, csak szépsége teljes sugárzásában. Úgy bizony! Nagyon kacér virág volt! Így aztán hosszú napokon át tartott a titokzatos öltözködése. Aztán egy hajnalban, éppen napkeltekor, végre megjelent.

Ásított egyet, és azt mondta, ő, aki olyan aggályos pontossággal dolgozott:

- Ó, még szinte föl sem ébredtem... Elnézést kérek... Még meg se fészülködtem...

A kis herceg nem bírta magába fojtani a csodálkozását:

- Milyen szép vagy!

- Ugye? - felelte kedvesen a virág. - És épp egyszerre születtem a nappal...

A kis herceg ebből könnyen kitalálta, hogy a virág nem valami szerény; viszont olyan megható volt!

- Azt hiszem, épp most van a reggeli ideje - tette hozzá a virág kisvártatva. - Volnál szíves gondoskodni rólam?

A kis herceg pedig, mélységes zavarban, sietve kerített egy öntözőkannát, és kiszolgálta a virágot.

Az meg már mindjárt az elején zaklatni kezdte az ijedős hiúságával. Egy napon például, mikor a négy töviséről beszélt, azt mondta a kis hercegnek:

- Most aztán jöhetnek a tigrisek a karmaikkal!

- Az én bolygómon nincsenek tigrisek - jegyezte meg erre a kis herceg. - A tigrisek különben sem esznek fűvet.

- Én nem vagyok fű - felelte szelíden a virág.

- Bocsáss meg...

- Különbem sem félek a tigrisektől. A huzattól viszont irtózom. Nincs véletlenül valamilyen szélfogód?

„Irtózni a huzattól - gondolta a kis herceg - elég kockázatos kilátás egy növénynek. - Furcsa egy virág ez...”

- Estéknként tégy majd bura alá. Nagyon hideg van itt nálad. Rosszul vagy berendezkedve. Ahonnét én jöttem...

De nem folytatta. Hiszen mag formájában jött: más világokról nem tudhatott semmit. Szégyenében, hogy ilyen együgyű föllentésen kapatta rajta magát, kettőt-hármat köhintett, így akart fölébe kerekedni a kis hercegnek.

- A szélfogó?

- Épp azért indultam, de elkezdte beszélni hozzám...

Erre a virág még jobban köhécselt, hadd furdalja csak a lelkiismeret a kis herceget.

Annak pedig, hiába volt tele jóakaró szeretettel, előbb-utóbb mégiscsak megrendült a bizalma a virágban. Minden lényegtelen megjegyzést a szívére vett, és kezdte nagyon-nagyon boldogtalannak érezni magát.

- Nem lett volna szabad meghallgatnom - vallotta meg egy napon. - A virágok szavát sosem szabad meghallgatni. Nézni kell őket, beszívni az illatukat. Az enyém egész bolygómat elárasztotta az illatával, mégse tudtam örülni neki. Annyira bosszantott az a tigriskarom-história, holott inkább meg kellett volna hatódnom rajta...

Aztán:

- Bizony, nagyon értelmetlen voltam én akkor! A tetteiből kellett volna megítélnem, nem a szavaiból. Beburkolt az illatával, elborított a ragyogásával. Sosem lett volna szabad megszöknöm! Szegényes kis csalafintaságai mögött meg kellett volna éreznem gyöngéd szeretetét. Minden virág csupa ellentmondás. De én még sokkal fiatalabb voltam, semhogy szeretni tudtam volna!

9.

Szökéséhez, azt hiszem, a vadmadarak húzását használta föl. Indulása reggelén szépen rendbe tette a bolygóját. Gondosan kipucolta a működő vulkánjait. Két ilyen működő vulkánja volt szerencsére: kényelmesen megfőzhetette rajtuk a reggelijét. Volt egy kialudt vulkánja is. De mert úgy gondolta: „Sosem lehet tudni!”, kipucolta ezt a kialudt vulkánt is. A vulkánok, ha jól kipucolják őket, szabályosan, enyhe lánggal égnek, kitörések nélkül. A vulkánkitörések olyanok, mint a mi kéménytüzeink. Mi itt a Földön nyilván túl kicsinyek vagyunk hozzá, hogy rendesen kipucoljuk a vulkánjainkat. Ezért okoznak annyi bajt.

A kis herceg némi kis szomorúsággal kigyomláta az utolsó majomkenyérfa-hajtásokat is. Szentül hitte, hogy soha nem fog visszatérni többé. De aznap reggel nagyon-nagyon jólestek neki ezek a megszokott munkák. S amikor utoljára öntözte meg a virágot, és be akarta borítani a burájával, egyszeriben sírhatnékja támadt.

- Isten veled - mondta a virágnak.

A virág azonban nem felelt.

- Isten veled - ismételte.

A virág köhintett. Ezúttal azonban nem azért, mintha megfázott volna.

- Ostoba voltam - mondta végül a kis hercegnek. - Kérlek, ne haragudjál rám. Próbálj meg boldog lenni.

A kis herceget meglepte, hogy nem kap semmiféle szemrehányást.

Tanácsstalanul állt, kezében a burával. Sehogy sem értette a virágnak ezt a kedves szelídségét.

- Hát igen, szeretlek - mondta a virág. - Te persze még csak nem is sejtetted, de ebben én vagyok a hibás. Különbem nem is fontos. Te azonban éppen olyan ostoba voltál, mint én. Próbálj meg boldog lenni... Hagyd békén azt a burát. Nem kell.

- De a szél...

- Egyáltalán nem vagyok olyan náthás... Virág vagyok: jót fog tenni az éjszaka hús levegője.

- De az állatok...

- Két-három hernyót el kell túrnöm, ha meg akarom ismerni a pillangókat. Állítólag olyan szépek. Meg aztán ki más látogatna meg? Mert ami téged illet, te messze leszel. A vadállatoktól pedig egy csöppet sem félek. Nekem is vannak karmaim.

És ártatlanul megmutatta a négy tövisét.

- Ne ácsorogj itt ilyen ügyefogyottan - tette hozzá. - Idegesítő... Elhatároztad, hogy elmégy. Hát menj.

Nem akarta, hogy a kis herceg sírni lássa. Kevély virág volt.

10.

Ez a 325-ös, 326-os, 327-es, 328-as, 329-es és 330-as kisbolygók vidéke volt; a kis herceg tehát azzal kezdte, hogy sorra látogatta őket, foglalkozást keresni meg művelődni is.

Az elsőkön egy király lakott. A király, bíborban és hermelinben, egy nagyon egyszerű, de méltóságos trónuson ült.

- Hohó! Itt egy alattvaló! - kiáltott föl, amikor megpillantotta a kis herceget.

„Hogyan ismerhet meg - gondolta magában a kis herceg -, ha még soha életében nem látott?”

Nem tudta, hogy a királyok szemében a világ fölöttébb egyszerű: minden ember alattvaló.

- Gyere közelebb, hogy jobban szemügyre vehesselek - mondta a király, és nagyon büszke volt rá, hogy végre valaki fölött királykodhatik.

A kis herceg körülnézett, hová ülhetne le, de a bolygót mindenestül beborította a pompás hermelin palást. Állva maradt hát, és mert fáradt volt, ásított egyet.

- Az etikett megtiltja, hogy a király jelenlétében ásítsanak - mondta az uralkodó. - Megtiltom.

- Nem bírom megállni ásítás nélkül - felelte a kis herceg zavartan. - Nagy utat tettem meg, és nem aludtam...

- Akkor megparancsolom, hogy ásíts - mondta a király. - Hosszú esztendő óta senkit sem láttam ásítani. Az ilyesmi ritka szórakozás nekem. Tessék, ásíts még egyet! Parancsolom.

- Csakhogy ettől lámpalázás lettem. Nem megy... - felelte a kis herceg, és elpirult.

- Hm... hm... - tűnődött a király. - Hát akkor... megparancsolom, hogy hol ásíts, hol meg...

Dünyyögött valamit, szemlátomást feszengve.

Mert a király föltétlenül ragaszkodott hozzá, hogy tiszteljék a királyi tekintélyét. Semmiféle engedetlenséget nem tűrt: abszolút uralkodó volt. De mivel ugyanakkor jóságos is volt, értelmes parancsokat osztogatott.

„Ha egy generálisnak megparancsolnám - mondogatta -, hogy változzék tengeri madárrá, és a generális nem engedelmeskednék: ebben nem ő lenne a hibás. Én lennék a hibás miatta.”

- Leülhetek? - kérdezte a kis herceg félénken.

- Parancsolom, hogy ülj le - felelte a király, és méltóságos odébb húzta egy kicsit a hermelin palástja szegélyét.

A kis herceg elcsodálkozott: a bolygó egészen parányi volt. Vajon min uralkodik akkor a király?

- Fölség - mondta -, engedelmet kérek, de kérdeznék fölségedtől valamit...

- Parancsolom, hogy kérdezz tőlem valamit - mondta sietve a király.

- Fölséged... min uralkodik?

- Mindenben - válaszolta mérhetetlen egyszerűséggel a király.

- Mindenben?

A király futó kis mozdulattal végigmutatott a bolygóján meg a többi bolygón meg a csillagokon.

- Ezen mind? - kérdezte a kis herceg.

- Ezen mind - felelte a király.

Mert nemcsak abszolút uralkodó volt, hanem egyetemes is.

- És a csillagok engedelmeskednek fölségednek?

- Természetesen - mondta a király. - Azon nyomban. Semmi fegyelmezetlenséget nem tűrök.

A kis herceg elámult ekkora nagy hatalmon. Ha neki ilyen hatalma lenne, napjában nem negyvennégy naplementét láthatna, hanem hetvenkettőt, sőt százat vagy akár kétszázat is, és még csak odébb se kellene húznia a székét! S mivel egy kicsit szomorú volt, mert eszébe jutott az elhagyott bolygócskája, olyannyira nekibátorodott, hogy egy kegyet merészelt kérni a királytól:

- Úgy szeretnék naplementét látni... Örvendeztessen meg fölséged. Parancsolja meg a napnak, hogy nyugodjék le...

- Ha egy generálisnak azt parancsolnám, szálljon virágról virágra, mint egy lepke, vagy írjon egy tragédiát, vagy változzék tengeri madárrá, és a generális nem hajtaná végre a parancsot, ki lenne a hibás emiatt: ő vagy én?

- Fölséged! - jelentette ki a kis herceg nagy határozottsággal.

- Látod. Mindenkitől azt kell követelni, amit az illető megtehet. A tekintély legelső alapja az értelem - mondta a király. - Ha népednek azt parancsolod, vesse magát a tengerbe: föllázad, forradalmat csinál. Azért van jogom engedelmisséget követelni, mert ésszerűek a parancsaim.

- Akkor mi lesz a naplementémmel? - firtatta a kis herceg, mert ha már föltett egy kérdést, többé nem tágított tőle.

- Meg fogod kapni a naplementédet. Követelem. De kormányzói bölcsességemben megvárom, hogy kedvezőek legyenek hozzá a körülmények.

- És az mikor lesz? - tudakolta a kis herceg.

- Hm... hm... - felelte a király, és böngészni kezdett egy testes naptárban. - Hm... hm... mikor lesz... mikor lesz... ma este, hét óra negyven perc körül. És majd meglátod, milyen híven engedelmeskednek nekem.

A kis herceg ásított. Sajnálta, hogy oda a napnyugtája. Ráadásul egy kicsit unatkozott is már.

- Nincs itt semmi dolgom többet - mondta a királynak. - Megyek tovább.

- Ne menj! - mondta a király, hiszen olyan büszke volt rá, hogy végre akadt egy alattvalója. - Ne menj el, megteszlek miniszternek.

- Milyen miniszternek?

- Hát... igazságügyinek!

- De ha nincs, akinek igazságot szolgáltatassak!

- Sosem lehet tudni - felelte a király. - Még nem jártam be a királyságomat. Öreg vagyok, hintóra nincs helyem, a gyaloglás meg fáraszt.

- Ó, hiszen már láttam! - mondta a kis herceg, és előrehajolt, hogy egy pillantást vessen a bolygó túlsó felére. - Ott sincs senki.

- Hát akkor ítélkezzél saját magadon - mondta a király. - Ez a legnehezebb. Magunkon ítélkezni sokkal nehezebb, mint másón. Ha sikerül helyesen ítélkezned saját magad fölött, az annak a jele, hogy valódi bölcs vagy.

- De ítélkezni mindenütt ítélkezhetem magam fölött - jegyezte meg a kis herceg. - Ahhoz nem kell itt laknom.

- Hm... hm... - mondta a király. - Azt hiszem, van itt valahol a bolygómon egy vén patkány. Éjszaka hallom a motozását. Hát ítélkezzél e fölött a vén patkány fölött. Időről időre halálra ítéled; élete így a te igazságszolgáltatásodtól függ majd. Aztán minden egyes alkalommal megkegyelmezel neki, takarékoságból, mivel csak egy van belőle.

- Nem szeretem a halálos ítéleteket - mondta a kis herceg -, és minden bizonnyal elmegyek.

- Ne! - mondta a király.

A kis herceg azonban nekifogott az előkészületeknek, majd, mivel nem akart fájdalmat okozni az öreg uralkodónak, így szólt:

- Ha fölségednek az a kívánsága, hogy pontosan engedelmeskedjenek a parancsainak, nekem is adhatna egy ésszerű parancsot. Megparancsolhatná például, hogy egy percen belül keljek útra. A körülmények, úgy látom, kedvezőek...

A király nem felelt. A kis herceg először tétovázott, aztán egy sóhajtással mégis útra kelt.

- Kinevezlek nagykövetemnek! - kiáltott utána sietve a király.

Arcáról csak úgy sugárzott a tekintély.

„Hát bizony furcsák a fölnöttek” - gondolta útközben a kis herceg.

11.

A második bolygón lakott a hiú.

- Lám, lám! - kiáltotta már messziről, amikor megpillantotta a kis herceget. - Meglátogat egy csodálóm!

Mert aki hiú, annak az összes többi ember olybá tűnik, mint a csodálója.

- Jó napot! - mondta a kis herceg. - Fura kalapja van uraságodnak.

- Arra való, hogy megemeljem - felelte a hiú. - Hogy viszonzzam vele az ünneplést. De sajnos, soha nem jár erre senki.

- Úgy? - kérdezte a kis herceg, és egy szót sem értett az egészből.

- Csapd össze a tenyeredet - javasolta neki a hiú.

A kis herceg összeütötte a két tenyerét. A hiú szerényen megemelte a kalapját.

„Itt már mulatságosabb, mint az imént a királynál volt” - gondolta a kis herceg, és újra összeverte a tenyerét. A hiú meg újra megemelte a kalapját.

Így ment ez öt perccig; akkor a kis herceg elunta az egyhangú játékot.

- Hát ahhoz mit kell csinálni, hogy a kalap leessék? - kérdezte.

A hiú ezt egyszerűen elengedte a füle mellett. Aki hiú, az csak a dicséretet hallja meg, soha mást.

- Valóban nagyon csodálsz engem? - kérdezte a kis hercegtől.

- Mit jelent az, hogy csodálni?

- Csodálni annyit jelent, mint elismerni az illetőről, hogy széles e bolygón ő a legszebb, a legjobban öltözött, a leggazdagabb és a legokosabb.

- De hiszen te egyedül vagy a bolygódon!

- Azért mégiscsak tedd meg! Azért mégiscsak csodálj!

- Csodállak - mondta a kis herceg, és egy parányit megvonta a vállát. - Csak azt nem értem, mire jó az neked!

És sietve odébbállt.

„Szó, ami szó - gondolta útközben -, a fölnöttek nagyon-nagyon furcsák.”

12.

A következő bolygón egy iszákos lakott. Ez a látogatás nagyon rövid ideig tartott, de nagyon elszomorította a kis herceget.

Ott találta az iszákost egy sor üres meg egy sor teli palack előtt.

- Hát te mit csinálsz itt? - kérdezte tőle.

- Iszom - felelte gyászos képpel az iszákos.

- Miért iszol? - kérdezte a kis herceg.

- Hogy felejtsek - felelte az iszákos.

- Mit? - tudakolta a kis herceg, mert máris megsajnálta.

- Azt, hogy szégyellem magam - felelte az iszákos és lehajtotta a fejét.

A kis herceg szeretett volna segíteni rajta.

- Miért szégyelled magad? - kérdezte.

- Mert iszom - vágta el a további beszélgetést az iszákos, és mélységes hallgatásba süllyedt.

A kis herceg meghökkenve szedelőzködött.

„Bizony, bizony - gondolta út közben -, a főlnöttek rettentően furcsák.”

13.

A negyedik bolygó az üzletemberé volt. Ennek annyi dolga volt, hogy még csak föl se nézett, amikor a kis herceg megérkezett.

- Jó napot! - mondta a kis herceg. - Uraságodnak kialudt a cigarettája.

- Három meg kettő, az öt. Öt meg hét, az tizenkettő. Tizenkettő meg három, az tizenöt. Jó napot! Tizenöt meg hét, az huszonkettő. Huszonkettő meg hat, az huszonnyolc. Nem érek rá újra rágyújtani. Huszonhat meg öt, az harmincegy. Hopp! Tehát összesen ötszázegymillió-hatszázhuszonkétezer-hétszázharmincegy.

- Ötszázmillió micsoda?

- Mi az? Még mindig itt vagy? Ötszázmillió ízé... már nem is tudom... Annyi dolgom van! Én komoly ember vagyok, én nem fecsérlem léhaságokra az időmet! Kettő meg öt, az hét...

- Ötszázmillió micsoda? - ismételte a kis herceg, mert ha egyszer egy kérdést fölített, nem tágított tőle többé.

Az üzletember fölkapta a fejét.

- Ötvennégy éve lakom ezen a bolygón, de eddig még csak háromszor zavartak. Először huszonkét éve egy cserebogár; isten tudja, honnét pottyant ide. Iszonyatos zajt csapott, úgyhogy négy hibát is ejtettem a számadásomban. Másodszor tizenegy esztendeje köszvényrohamot kaptam. Keveset mozgok, nincs időm lófrálni; én komoly ember vagyok. Harmadszor pedig: most! Szóval azt mondtam, hogy ötszázegymillió...

- Micsoda?

Az üzletember látta: semmi reménye rá, hogy békén hagyják.

- Olyan kis apróság, amit az égen látni olykor.

- Légy?

- Dehogy! Olyan kis csillogó.

- Méhek?

- Dehogy! Azok az aranyos kis izék, amin a semmittevők ábrándozni szoktak. Én azonban komoly ember vagyok! Nekem nincs időm semmiféle ábrándozásra.

- Ahá! Csillagok.

- Az, az. Csillagok.

- És mit csinálsz azzal az ötszázmillió csillaggal?

- Ötszázegymillió-hatszázhuszonkétezer-hétszázharmincegy. Komoly ember vagyok, szeretem a pontosságot.

- Mit csinálsz ezekkel a csillagokkal?

- Hogy mit csinállok velük?

- Igen.

- Semmit. Birtoklom őket.

- Birtoklod a csillagokat?

- Igen.

- Találkoztam egy királlyal, aki...

- A királyok nem birtokolnak. A királyok „uralkodnak” valamin. Ez más.

- És mire jó neked, hogy birtoklod a csillagokat?

- Arra, hogy gazdag legyek.

- És mire jó a gazdagságod?

- Más csillagokat is megvenni, ha történetesen talál valaki.

„Ez körülbelül olyasformán okoskodik, mint a részegesem” - gondolta a kis herceg; de azért tovább faggatta:

- Hogyan lehet birtokolni a csillagokat?

- Kinek a tulajdona? - vágott vissza zsémbesen az üzletember.

- Nem tudom. Senkinek.

- Akkor az enyéim, mert nekem jutott eszembe először a birtoklásuk.

- És ennyi elég is?

- Természetesen. Ha gyémántot lelsz, amelyik senkié: akkor a tiéd. Ha szigetre bukkansz, amelyik senkié: akkor a tiéd. Ha kitalálsz valamit, ami még senki másnak nem jutott az eszébe: szabadalmaztatod, és a tiéd. Én pedig a csillagokat birtoklom, mert előttem soha senki nem gondolt rá, hogy birtokolja őket.

- Hát ez igaz - mondta a kis herceg. - És mit csinálsz velük?

- Kezelem őket. Megszámolom, aztán újraszámolom - felelte az üzletember. - Nehéz dolog. De én komoly ember vagyok.

A kis herceg azonban még ezzel sem érte be.

- Nekem, ha van egy selyemsálam, a nyakam köré tekerhetem, és magammal vihetem. Vagy ha van egy virágom, leszedhetem, és szintén magammal vihetem. De te nem szedheted le a csillagaidat!

- Azt nem. De bankba tehetem őket.

- Az meg mit jelent?

- Azt jelenti, hogy fölírom egy darabka papirosra a csillagaim számát; aztán ezt a papírdarabkát bezárom egy fiókba.

- Ennyi az egész?

- Mi kell több?

„Érdekes - gondolta a kis herceg. - Sőt költői. Csak éppen komolynak nem valami komoly.”

A kis hercegnek ugyanis egészen más fogalmai voltak a komoly dolgokról, mint a fölnőtteknek.

- Nekem - mondta - van egy virágom, azt naponta megöntözöm. Van három vulkánom, azokat hetente kipucolom; mert azt is kipucolom, amelyik kialudt. Sosem lehet tudni. A vulkánjaimnak is meg a virágomnak is hasznukra válik, hogy birtoklom őket. Te azonban nem vagy hasznukra a csillagoknak.

Az üzletember eltátotta a száját, de felelni egy mukkot sem tudott, a kis herceg pedig szedte a sátorfáját, és ment tovább.

„Szó, ami szó: ezek a fölnöttek fölöttebb furcsák” - gondolta útközben.

14.

Az ötödik bolygó nagyon érdekes bolygó volt. Ez volt valamennyi közt a legkisebb. Éppen csak akkorka, hogy egy lámpa meg egy lámpagyújtogató elfért rajta. A kis herceg el sem tudta képzelni, mi értelme lehet valahol az égbolton egy bolygón - amelyiken se ház nincs, se emberek nem laknak - egy lámpának meg egy lámpagyújtogatónak. Mégis azt gondolta magában:

„Lehet, hogy ez az ember itt: merő képtelenség. Mégis kevésbé képtelen, mint a király, a hiú, az üzletember meg az iszákos. Az ő munkájának legalább van valami értelme. Ha meggyújtja a lámpáját, mintha egy csillagot segítene világra vagy egy virágot. Ha eloltja a lámpáját: elaltatja vele a virágot vagy a csillagot. Szép foglalkozás. És mert szép, valóban hasznos is.”

Amikor a bolygó közelébe ért, tisztelettel köszöntötte a lámpagyújtogatót:

- Jó napot kívánok! Miért oltottad el a lámpádat?

- Mert ez a parancs - felelte a lámpagyújtogató. - Jó napot!

- Mi a parancs?

- Hogy oltsam el a lámpámat. Jó estét!

Azzal meggyújtotta a lámpát.

- De hát akkor miért gyújtottad meg újra?

- Mert ez a parancs - felelte a lámpagyújtogató.

- Nem értem - jegyezte meg a kis herceg.

- Nincs is mit érteni rajta - mondta a lámpagyújtogató. - A parancs: parancs. Jó napot!

És eloltotta a lámpát.

Aztán egy piros kockás zsebkendővel törölgetni kezdte a homlokát.

- Szörnyű mesterség ez! Valaha régen nagyon értelmes volt. Este meggyújtottam, reggel eloltottam a lámpát. Aztán reggeltől estig pihenhettem, és estétől reggelig alhattam.

- Azóta megváltozott a parancs?

- A parancs nem változott - mondta a lámpagyújtogató. - Éppen ez a baj! A bolygó évről évre gyorsabban forgott, a parancs viszont maradt a régi.

- És? - kérdezte a kis herceg.

- És most, hogy percenként fordul egyet a tengelye körül, nincs egy másodpercnyi nyugalom! Percenként oltok meg gyújtok.

- Mulatságos! - mondta a kis herceg. - Egy nap egy percig tart nálad.

- Egyáltalán nem mulatságos - mondta a lámpagyújtogató. - Tudod, mióta beszélgetünk itt egymással? Egy hónapja!

- Egy hónapja?

- Úgy bizony. Harminc perce. Az harminc nap! Jó estét!

És meggyújtotta megint a lámpáját.

A kis herceg meg csak nézte, és megszerette ezt a lámpagyújtogatót, aki olyan híven ragaszkodik a parancshoz. Eszébe jutott, hogyan kereste annak idején a napnyugtákat, hogyan húzta odébb a székét. Szeretett volna segíteni a barátján.

- Figyelj csak ide... Tudok egy módot rá, hogy piheness, amikor csak akarsz.

- Vagyis mindig - jegyezte meg a lámpagyújtogató.

Mert lehet valaki egyszerre hűséges is meg lusta is.

- A te bolygód - folytatta a kis herceg - olyan kicsi, hogy három lépéssel körüljárhatod. Ahhoz, hogy állandóan a napvilágon maradj, egyebet sem kell tenned, mint elég lassan járnod. Így aztán, ha pihenni akarsz, elkezded járni... és a nappal addig fog tartani, ameddig kívánod.

- Ezzel nem sokra megyek - felelte a lámpagyújtogató. - Világéletemben egyet szerettem aludni.

- Öreg hiba - mondta a kis herceg.

- Öreg hiba - mondta a lámpagyújtogató. - Jó napot!

És eloltotta a lámpáját.

„Ezt - gondolta a kis herceg, ahogy továbbment -, ezt a többiek mind megvetnék: a király is, a hiú is, az iszákos is, az üzletember is. Pedig szerintem ő az egyetlen, aki nem nevenséges. Talán mert mással törődik, nem saját magával.”

És sajnálkozva sóhajtott egyet.

„Ő az egyetlen - folytatta gondolatait -, akivel meg tudnék barátkozni. Csakhogy igazán túl kicsi a bolygója. Nem férnek el rajta ketten...”

Magának sem merte bevallani, hogy legkivált a napi ezernégyszáznegyven napnyugtájáért sajnálja ezt az áldott bolygót.

15.

A hatodik bolygó tízszerre nagyobb volt. Egy öregúr lakott rajta, és óriási könyveket írt.

- Hohó! Itt egy kutató! - kiáltott föl, amikor megpillantotta a kis herceget.

A kis herceg leült az íróasztal szélére. Egy kicsit lihegett. Annyit utazott már!

- Honnét jössz? - kérdezte tőle az öregúr.

- Mi ez a nagy könyv? - kérdezte a kis herceg. - Mit csinál itt uraságod?

- Geográfus vagyok - felelte az öregúr.

- Mi az, hogy geográfus?

- Tudós, aki tudja, hol vannak a tengerek, folyamok, városok, hegyek és sivatagok.

- Ó, ez nagyon érdekes - mondta a kis herceg. - Végre egy igazi mesterség!

Körülpillantott a geográfus bolygóján. Ilyen fölséges bolygót még sosem látott.

- Hát ez nagyon szép - mondta. - Óceánok is vannak rajta?

- Azt én nem tudhatom - felelte a geográfus.

- Ó! - mondta a kis herceg csalódottan. - És hegységek?

- Azt én nem tudhatom - ismételte a geográfus.

- És városok és folyamok és sivatagok?

- Azt szintén nem tudhatom - felelte a geográfus.

- De ha egyszer geográfus!

- Az igaz - felelte a földrajztudós -, viszont nem vagyok kutató. Kutatóim, sajnos, egyáltalán nincsenek. Hogy jönne egy földrajztudós ahhoz, hogy elinduljon, és számba vegye a városokat és folyamokat, hegységeket és tengereket, óceánokat és sivatagokat? A geográfus sokkal fontosabb ember annál, semhogy ide-oda kószáljon a világban. Ül a dolgozószobájában, és fogadja a kutatókat. Kikérdezi őket, és lejegyzik emlékeiket. Aztán ha valamelyiknek az emlékeit érdekesnek találja, vizsgálatot indít az illető kutató erkölcsi megbízhatóságát illetően.

- Hát azt meg miért?

- Azért, mert ha egy kutató hazudnék, annak végzetes következményei lennének a földrajz-könyvekben. Valamint annak is, ha egy kutató többet innék a kellaról.

- Miért? - érdeklődött tovább a kis herceg.

- Mert aki részeg, az duplán lát. Így a földrajztudós két hegyet tüntetne föl ott, ahol a valóságban csak egy van.

- Ismerek valakit - mondta a kis herceg -, akiből nagyon rossz kutató lenne.

- Lehet. Nos, ha a kutató erkölcsisége kifogástalannak bizonyul, következik fölfedezésének a megvizsgálása.

- Elmennek megnézni?

- Nem, nem. Az túl bonyodalmas lenne. Hanem fölszólítják a kutatót, hogy szolgáltatson bizonyítékokat. Ha például egy nagy hegy fölfedezéséről van szó, megkívánják tőle, hogy mutatóba szép, nagy köveket hozzon belőle.

Hirtelen izgalom vett erőt a geográfuson.

- De te, te nagyon messziről jöttél! Te kutató vagy! Írd le nekem a bolygódat!

Azzal fölütötte lajstromkönyvét, és hegyezni kezdte a ceruzáját.

A kutatók elbeszéléseit ugyanis először ceruzával jegyzik le. Megvárják, míg bizonyítékokat szolgáltat, és csak akkor következnek a tintával való lejegyzés.

- Nos? - kérdezte a tudós.

- Ó! - mondta a kis herceg. - Az én bolygóm egészen apró, nincs rajta semmi különös. Van három vulkánom; kettő működik, egy kialudt. Bár sosem lehet tudni.

- Sosem lehet tudni - mondta a geográfus.

- Egy virágom is van.

- A virágokat nem jegyezzük föl - mondta a geográfus.

- Miért nem? Hiszen az a legszebb rajta!

- Mert a virágok múlékonyak.

- Mit jelent az, hogy „múlékony”?

- A földrajzkönyvek - mondta a földrajztudós - a világ legértékesebb könyvei. Nem avulnak el soha. Fölöttébb ritkán fordul elő, hogy egy hegy megváltoztassa a helyét. Fölöttébb ritka dolog az is, hogy egy óceánnak kiapadjon a vize. Mi csak örök dolgokat írunk le.

- De a kialudt vulkán egyszer csak működni kezdhet - szölt közbe a kis herceg. - Mit jelent az, hogy „múlékony”?

- Számunkra teljességgel mindegy, hogy egy vulkán kialudt-e, vagy működik - felelte a geográfus. - Nekünk csak a hegy számít. Az pedig nem változik.

- De mit jelent az, hogy „múlékony”? - makacsodott a kis herceg, mert ha egyszer fölöttébb egy kérdést, nem tágított tőle soha többet.

- Azt jelenti, hogy előbb-utóbb megsemmisül.

- Az én virágom előbb-utóbb megsemmisül?

- Úgy bizony.

„Múlékony a virágom - gondolta a kis herceg -, s mindössze négy tuskéje van, hogy a világtól védekezzék! És én magára hagytam otthon!”

Most érzett először valami lelkifurdalás-félt. De nyomban összeszedte magát.

- Mit tanácsol uraságod? - kérdezte. - Milyen bolygót látogassak meg!

- A Földet - felelte a földrajztudós. - Jó híre van...

A kis herceg útra kelt, de közben egyre a virágjára gondolt.

16.

A hetedik bolygó tehát a Föld volt.

Ez a Föld nem akármilyen bolygó ám! Van rajta száztizenegy király (beleszámítva természetesen a néger királyokat is), hétezer geográfus, kilencszázezer üzletember, hét és fél millió részeges, háromszáztizenegymillió hiú, vagyis körülbelül kétmilliárd fölnőtt.

Hogy valami fogalmunk legyen a Föld nagyságáról, gondoljuk meg, hogy az elektromosság fölfedezése előtt a hat kontinensen egész hadseregnyi lámpagyújtogatót kellett alkalmazni, szám szerint négyszázhetvenkétezer-ötszázötvenegyet.

Kissé távolabbról nézve mindez pompás látványt nyújtott. A hadmozdulatok éppolyan szabályozottan folytak, mint egy balett mozgása egy opera színpadán. Kezdték az új-zélandi és az ausztráliai lámpagyújtogatók. Meggyújtották a lampionjaikat, aztán aludni mentek. Utána beléptek a tancba a kínai meg a szibériai lámpagyújtogatók; majd ők is eltűntek a kulisszák mögött. Most került sor az oroszországi és indiai lámpagyújtogatókra. Utánuk az európaiakra és az afrikaiakra. Aztán a dél-amerikaiakra. Aztán az észak-amerikaiakra. És sosem vétették el színre lépésük rendjét. Nagyszerű volt!

Mindössze két lámpagyújtogató élt henyén és nemtörődöm módra: az Északi-sark egyetlen lámpájának gyújtogatója, valamint kartársa, a Déli-sark egyetlen lámpájáé. Ők évente csupán kétszer dolgoztak.

17.

Ha az ember mindenáron szellemes akar lenni, megesik, hogy egy kicsit elveti a sulykot. Én sem voltam egészen szavahihető, amikor a lámpagyújtogatókról beszéltem. Így aztán féltő, hogy hamis fogalmat adok bolygónkról azoknak, akik nem ismerik. Az emberek ugyanis igen-igen kevéske helyet foglalnak el a Földön. Ha a Föld kétmilliárd lakosa kissé szorosabban egymás mellé állna, olyasformán, mint például egy futballmeccsen, könnyen elférne egy húszezer négyzetméternyi téren. Az egész emberiséget össze lehetne zsúfolni a Csendes-óceán legparányibb kis szigetére.

A fölnőttek ezt persze nem hinnék el. Ők igen nagy helyet tulajdonítanak maguknak. Azt képzelik magukról, hogy tekintélyesek, akár a majomkenyérfa. Föl lehet szólítani őket: tessék, számoljanak. Ez tetszeni fog nekik, mert imádják a számokat. De ne vesztegessétek az időtöket ilyen föladatra. Fölösleges. Inkább higgyetek nekem.

A kis herceg tehát, amint földet ért, alaposan meglepődött, hogy egy teremtett lelket sem lát. Már-már attól félt, elvétette a bolygót, amikor a homokban megmozdult előtte egy holdszínű gyűrű.

- Jó éjszakát! - mondta a kis herceg, csak úgy találomra.

- Jó éjszakát! - felelte a kígyó.

- Melyik bolygóra estem? - kérdezte a kis herceg.

- A Földre, Afrikában - felelte a kígyó.

- Ó... Hát senki sincs a Földön?

- Ez itt a sivatag. A sivatagban nincs senki. De a Föld nagy - mondta a kígyó.

A kis herceg leült egy köre, és szemét az égre emelte.

- Nem tudom - mondta -, nem azért vannak-e kivilágítva a csillagok, hogy egy napon mindenki megtalálhassa a magáét. Nézd csak, az ott az én bolygóm. Éppen fölöttünk... De milyen messze van!

- Szép csillag - mondta a kígyó. - Mit keresel itt?

- Nézeteltérésem támadt egy virággal - mondta a kis herceg.

- Hajaj! - mondta a kígyó.

És sokáig hallgattak.

- Hol vannak az emberek? - kérdezte később a kis herceg. - Itt a sivatagban olyan egyedül van az ember.

- Nincs kevésbé egyedül az emberek közt sem - mondta a kígyó.

A kis herceg hosszasan szemügyre vette.

- Furcsa jószág vagy, vékony, mint az ujjam...

- De bármilyen király ujjánál hatalmasabb - mondta a kígyó.

A kis herceg elmosolyodott.

- Nem mondhatnám, hogy nagyon hatalmas vagy, hiszen még lábad sincs... utazni se tudsz.

- De nincs az a hajó, amelyik messzebbre bírna vinni, mint én - mondta a kígyó.

Azzal, mint egy aranypánt, a kis herceg bokájára tekeredett.

- Akit én megérintek, azt visszaadom a földnek, ahonnét származik - mondta. - Te azonban tiszta vagy, és egy csillagról jöttél.

A kis herceg nem felelt.

- Olyan gyöngé vagy ezen a gránit Földön, hogy megesik rajtad a szívem. Ha egy szép napon majd nagyon visszavágyol a bolygóra, segíthetek rajtad. Mert én...

- Ó! - mondta a kis herceg. - Értem, nagyon is értem. De miért beszélsz mindig rejtélyekben?

- Valamennyit megfejttem - mondta a kígyó.

És hallgattak utána tovább.

18.

A kis herceg nekivágott a sivatagnak, de nem találkozott, csak egy virággal. Egy háromszirmú, semmi kis virággal.

- Jó napot! - mondta a kis herceg.

- Jó napot! - mondta a virág.

- Hol vannak az emberek? - kérdezte udvariasan a kis herceg.

A virág látott egyszer egy bandukoló karavánt.

- Az emberek? Van belőlük, azt hiszem, hat vagy hét. Évekkel ezelőtt láttam őket. De sosem lehet tudni, hol-merre vannak. Viszi, sodorja őket a szél. Nagy baj nekik, hogy nincs gyökerük.

- Viszontlátásra - mondta a kis herceg.

- Viszontlátásra - mondta a virág.

19.

A kis herceg fölkapaszkodott egy hegyre. Életében nem látott még más hegyet, mint a három vulkánját, de azok éppen csak a térdéig értek. A kialudt vulkánját zsámolynak használta. „Egy ekkora hegyről - gondolta - egyetlen szempillantással látni fogom az egész bolygót meg az összes embert.” De nem látott egyebet, mint tűhegyes sziklacsúcsokat.

- Jó napot! - mondta találomra.

- Jó napot!... Jó napot!... Jó napot!... - válaszolta a visszhang.

- Ki vagy? - kérdezte a kis herceg.

- Ki vagy... ki vagy... ki vagy... - felelte a visszhang.

- Légy a barátom, olyan egyedül vagyok - mondta.

- Egyedül vagyok... egyedül vagyok... egyedül vagyok - felelte a visszhang.

„Milyen furcsa bolygó! - gondolta a kis herceg. - Milyen száraz, milyen hegyes, milyen sós. És az embereknek nincs semmi képzelőtehetségük. Folyton csak azt szajkózzák, amit mondanak nekik... Nekem otthon volt egy virágom: mindig ő kezdte a beszélgetést...”

20.

Egy szép napon aztán, miután sokáig vándorolt homokon, sziklákon, havon keresztül, a kis herceg végre rábukkant egy útra.

És az utak mind az emberekhez vezetnek.

- Jó napot! - mondta.

Virágzó rózsakert előtt állt.

- Jó napot! - mondták a rózsák.

A kis herceg csak nézte őket. Mind olyanok voltak, mint a virágja.

- Kik vagytok? - kérdezte meghökkenten.

- Rózsák vagyunk - felelték a rózsák.

- Ó! - mondta a kis herceg.

És nagyon boldogtalannak érezte magát. Neki a virágja azt mesélte, hogy sehol a világon nincsen párja; és most ott volt előtte ötezer, szakasztott ugyanolyan, egyetlen kertben!

„Hogy bosszankodnék, ha látná! - gondolta. - Iszonyatosan köhécselne, és úgy tenné, mint aki a halálán van, csak hogy nevetségessé ne váljék. Nekem pedig úgy kellene tennem, mintha ápolnám; különben még valóban meghalna, csak hogy megszégyenítsen...”

És utána még ezt gondolta: „Azt hittem, gazdag vagyok, van egy párjanincs virágom; és lám, nincs, csak egy közönséges rózsám. Ezzel meg a három térdig érő vulkánommal, melyek közül az egyik talán egyszer s mindenkorra kialudt, igazán nem vagyok valami híres nagy herceg...”

Lefeküdt a fübe, és sírni kezdett.

21.

Akkor jelent meg a róka.

- Jó napot! - mondta a róka.

- Jó napot! - felelte udvariasan a kis herceg. Megfordult, de nem látott senkit.

- Itt vagyok az almafa alatt - mondta a hang.

- Ki vagy? - kérdezte a kis herceg. - Csinosnak csinos vagy...

- Én vagyok a róka - mondta a róka.

- Gyere, játszál velem - javasolta a kis herceg. - Olyan szomorú vagyok...

- Nem játszhatom veled - mondta a róka. - Nem vagyok megszelídítve.

- Ó, bocsánat! - mondta a kis herceg. Némi tűnődés után azonban hozzátette: - Mit jelent az, hogy „megszelídíteni”?

- Te nem vagy idevalósi - mondta a róka. - Mit keresel?

- Az embereket keresem - mondta a kis herceg. - Mit jelent az, hogy „megszelídíteni”?

- Az embereknek - mondta a róka - puskájuk van, és vadásznak. Mondhatom, nagyon kellemtelen! Azonfölül tyúkot is tenyésztenek. Ez minden érdekességük. Tyúkokat keresel?

- Nem - mondta a kis herceg. - Barátokat keresek. Mit jelent az, hogy „megszelídíteni”?

- Olyasmi, amit nagyon is elfelejtettek - mondta a róka. - Azt jelenti: kapcsolatokat teremteni.

- Kapcsolatokat teremteni?

- Úgy bizony - mondta a róka. - Te pillanatnyilag nem vagy számomra más, mint egy ugyanolyan kisfiú, mint a többi száz- meg százezer. És szükségem sincs rád. Ahogyan neked sincs énrám. Számodra én is csak ugyanolyan róka vagyok, mint a többi száz- meg százezer. De ha megszelídítesz, szükségünk lesz egymásra. Egyetlen leszel számomra a világon. És én is egyetlen leszek a te számodra...

- Kezdem érteni - mondta a kis herceg. - Van egy virág... az, azt hiszem, megszelídített engem...

- Lehet - mondta a róka. - Annyi minden megesik a Földön...

- Ó, ez nem a Földön volt - mondta a kis herceg.

A róka egyszeriben csupa kíváncsiság lett.

- Egy másik bolygón?

- Igen.

- Vannak azon a bolygón vadászok?

- Nincsenek.

- Lám, ez érdekes. Hát tyúkok?

- Nincsenek.

- Semmi sem tökéletes - sóhajtott a róka. De aztán visszatért a gondolatára: - Nekem bizony egyhangú az életem. Én tyúkokra vadászom, az emberek meg énrám vadásznak. Egyik tyúk

olyan, mint a másik; és egyik ember is olyan, mint a másik. Így aztán meglehetősen unatkozom. De ha megszelídítesz, megfényesednék tőle az életem. Lépések nesztét hallanám, amely az összes többi lépés nesztétől különböznék. A többi lépés arra készlet, hogy a föld alá bújjak. A tiéd, mint valami muzsika, előcsalna a lyukamból. Aztán nézd csak! Látod ott azt a búzatáblát? Én nem eszem kenyeret. Nincs a búzára semmi szükségem. Nekem egy búzatábláról nem jut eszembe semmi. Tudod, milyen szomorú ez? De neked olyan szép aranyhajad van. Ha megszelídítesz, milyen nagyszerű lenne! Akkor az aranyos búzáról rád gondolhatnék. És hogy szeretném a búzában a szél susogását...

A róka elhallgatott, és sokáig nézte a kis herceget.

- Légy szíves, szelídíts meg! - mondta.

- Kész örömet - mondta a kis herceg -, de nem nagyon érek rá. Barátokat kell találnom, és annyi mindent meg kell ismernem!

- Az ember csak azt ismeri meg igazán, amit megszelídít - mondta a róka. - Az emberek nem érnek rá, hogy bármit is megismerjenek. Csupa kész holmit vásárolnak a kereskedőknél. De mivel barátkereskedők nem léteznek, az embereknek nincsenek is barátaik. Ha azt akard, hogy barátod legyen, szelídíts meg engem.

- Jó, jó, de hogyan? - kérdezte a kis herceg.

- Sok-sok türelem kell hozzá - felelte a róka. - Először leülsz szép, tisztos távolba tőlem, úgy, ott a fűben. Én majd a szemem sarkából nézlek, te pedig nem szólsz semmit. A beszéd csak félreértések forrása. De minden áldott nap egy kicsit közelebb ülhetsz...

Másnap visszajött a kis herceg.

- Jobb lett volna, ha ugyanabban az időben jössz - mondta a róka. - Ha például délután négykor érkezel majd, én már háromkor elkezdek örülni. Minél előrébb halad az idő, annál boldogabb leszek. Négykor már tele leszek izgalommal és aggodalommal; fölfedezem, milyen drága kincs a boldogság. De ha csak úgy, akármikor jössz, sosem fogom tudni, hány órára öltöztessenem díszbe a szívemet... Szükség van bizonyos szertartásokra is.

- Mi az, hogy szertartás? - kérdezte a kis herceg.

- Az is olyasvalami, amit alaposan elfelejtettek - mondta a róka. - Attól lesz az egyik nap más, mint a másik, az egyik óra különböző a másiktól. Az én vadászaimnak is megvan például a maguk szertartása. Eszerint minden csütörtökön elmennek táncolni a falubeli lányokkal. Ezért aztán a csütörtök csodálatos nap! Olyankor egészen a szőlőig elsétálok. Ha a vadászok csak úgy akármikor táncolnának, minden nap egyforma lenne, és nekem egyáltalán nem lenne vakációm.

Így aztán a kis herceg megszelídítette a rókát. S amikor közeledett a búcsú órája:

- Ó! - mondta a róka. - Sírnom kell majd.

- Te vagy a hibás - mondta a kis herceg. - Én igazán nem akartam neked semmi rosszat. Te erősködtél, hogy szelídítselek meg.

- Igaz, igaz - mondta a róka.

- Mégis sírni fogsz! - mondta a kis herceg.

- Igaz, igaz - mondta a róka.

- Akkor semmit sem nyertél az egésszel.

- De nyertem - mondta a róka. - A búza színe miatt. - Majd hozzáfűzte: - Nézd meg újra a rózsákat. Meg fogod érteni, hogy a tiéd az egyetlen a világon. Aztán gyere vissza elbúcsúzni, s akkor majd ajándékkul elárulok neked egy titkot.

A kis herceg elment, hogy újra megnézzék a rózsákat.

- Egyáltalán nem vagytok hasonlóak a rózsámhoz - mondta nekik. - Ti még nem vagytok semmi. Nem szelídített meg benneteket senki, és ti sem szelídítettetek meg senkit. Olyanok vagytok, mint a rókám volt. Ugyanolyan közönséges róka volt, mint a többi száz- meg százezer. De én a barátommá tettem, és most már egyetlen az egész világon.

A rózsák csak feszengettek, ő pedig folytatta:

- Szépek vagytok, de üresek. Nem lehet meghalni értetek. Persze egy akármilyen járókelő az én rózsámra is azt mondhatná, hogy ugyanolyan, mint ti. Holott az az igazság, hogy ő egymaga többet ér, mint ti valamennyien, mert ő az, akit öntözgettem. Mert ő az, akire burát tettem. Mert ő az, akit szélfogó mögött óvtam. Mert róla öldöstem le a hernyókat (kivéve azt a kettőt-hármat, a lepkék miatt). Mert őt hallottam panaszkodni meg dicsekedni, sőt néha hallgatni is. Mert ő az én rózsám.

Azzal visszament a rókához.

- Isten veled - mondta.

- Isten veled - mondta a róka. - Tessék, itt a titkom. Nagyon egyszerű: jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.

- Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan - ismételte a kis herceg, hogy jól az emlékezetébe vésse.

- Az idő, amit a rózsádra vesztegettel: az teszi olyan fontossá a rózsádat.

- Az idő, amit a rózsámra vesztegettem... - ismételte a kis herceg, hogy jól az emlékezetébe vésse.

- Az emberek elfelejtették ezt az igazságot - mondta a róka. - Neked azonban nem szabad elfelejtened. Te egyszer s mindenkorra felelős lettél azért, amit megszelídítettél. Felelős vagy a rózsáért...

- Felelős vagyok a rózsámért - ismételte a kis herceg, hogy jól az emlékezetébe vésse.

22.

- Jó napot! - mondta a kis herceg.

- Jó napot! - mondta a váltóőr.

- Mit csinálsz te itt? - kérdezte a kis herceg.

- Rostálom az utasokat, ezresével - mondta a váltóőr. - Hol jobbra küldöm a vonatokat, amik viszik őket, hol meg balra.

És egy kivilágított gyorsvonal rázkódtatta meg mennydörgő robajjal a váltóházat.

- De sürgős nekik - mondta a kis herceg. - Mit keresnek?

- Azt maga a mozdonyvezető se tudja - mondta a váltóőr.

Ellenkező irányból eldübörgött egy másik kivilágított gyorsvonal.

- Máris visszajöttek? - kérdezte a kis herceg.

- Ezek nem ugyanazok - mondta a váltóőr. - Ez egy ellenvonat.

- Nem érezték jól magukat ott, ahol voltak?

- Az ember sosem érzi jól magát ott, ahol éppen van - mondta a váltóőr.

Földüborgött egy harmadik kivilágított gyorsvonal.

- Ezek az első vonatnak az utasait üldözik? - kérdezte a kis herceg.

- Egyáltalán nem üldöznek semmit - mondta a váltóőr. - Alusznak odabent vagy ásítognak. Csak a gyerekek nyomják az orrukat az ablaküveghez.

- Mert csak a gyerekek tudják, hogy mit keresnek - mondta a kis herceg. - Időt vesztegetnek egy rongybabára, amitől egyszerre nagyon fontos lesz az a rongybaba, és ha elveszik tőlük, sírnak...

- Könnyű nekik - mondta a váltóőr.

23.

- Jó napot! - mondta a kis herceg.

- Jó napot! - mondta a kereskedő.

Ez a kereskedő szomjúságoltó labdacsokat árult. Aki hetente egyet bevesz, az többé nem is kíván inni.

- Hát ezt meg minek árulod? - kérdezte a kis herceg.

- Rengeteg időt lehet megtakarítani vele - felelte a kereskedő. - A tudósok kiszámították: heti ötvenhárom percet!

- És mit csinál az ember azzal az ötvenhárom perccel?

- Amit akar...

„Én - gondolta a kis herceg -, ha nekem ötvenhárom fölösleges percem volna, szépen elindulnék egy forrás felé...”

24.

A defektemet követő nyolcadik napon voltunk, és úgy hallgattam a kereskedő históriáját, hogy közben vízkészletem utolsó csöppjeit kortyoltam.

- Kétségkívül szépek az emlékeid - mondtam a kis hercegnek -, én azonban még mindig nem javítottam meg a gépemet, viszont innivalóm sincs több, úgyhogy magam is nagyon örülnék neki, ha szépen elindulhatnék egy forrás felé!

- Barátom, a róka azt mondta...

- Édes kis öregem, hagyd már azt a rókát!

- Miért?

- Mert rövidesen szomjan halunk...

Nem értette az okoskodásomat, azt mondta:

- Jó az embernek, ha volt egy barátja, még ha rövidesen meg is kell halnia. Én a magam részéről nagyon örülök neki, hogy volt egy róka barátom...

„Képtelen fölfogni a veszélyt - gondoltam. - Nem volt soha se éhes, se szomjas. Beéri egy kis napfénnel...”

Ő azonban rám nézett, úgy felelt a gondolatomra:

- Én is szomjas vagyok... Keressünk egy kutat...

Csüggedten legyintettem: képtelen vállalkozás vaktában kutat keresni a határtalan sivatagban. De azért mégis elindultunk.

Némán vándoroltunk órákon át, aztán leszállt az éjszaka, és sorra fölragyogtak a csillagok. Mintha álomban láttam volna őket: egy kicsit lázas voltam a szomjúságtól. Emlékezetemben ott táncoltak a kis herceg szavai.

- Azt mondtad, te is szomjas vagy? - kérdeztem.

De ő nem felelt a kérdésekre. Egyszerűen csak ennyit mondott:

- Néha a szívnek is jó a víz...

Nem értettem a választ, de nem szóltam többet. Tudtam, hogy őt sosem szabad faggatni.

Elfáradt. Leült. Én melléje ültem. Akkor némi csönd után azt mondta:

- A csillagok szépek. Attól, hogy van rajtuk egy láthatatlan virág...

Olyasmit feleltem, hogy „persze, persze”, aztán szótlánul bámultam a holdfényben a homok redőit.

- A sivatag is szép - tette hozzá.

Igaza volt. Mindig szerettem a sivatagot. Az ember leül egy homokdombra. Nem lát semmit. Nem hall semmit. Valami mégis csöndesen sugárzik...

- Az teszi széppé a sivatagot - mondta a kis herceg -, hogy valahol egy kutat rejt...

Meglepődtem, mert egyszerre megértettem a homoknak ezt a titokzatos sugárzását. Gyerekkoromban egy régi házban laktam; a legenda szerint valahol kincs volt elásva benne. Igaz, soha senki nem jött a nyomára; meglehet, nem is kereste soha senki. Mégis elvarázsolta az egész házat. Titkot rejtett valahol a szíve mélyén...

- Igen - mondtam a kis hercegnek -, akár egy házról van szó, akár a csillagokról, akár a sivatagról: ami széppé teszi őket, az láthatatlan.

- Örülök neki, hogy egy véleményen vagy a rókámmal - mondta a kis herceg.

És mert elaludt, a karomba vettem, és úgy folytattam utamat. Meghatottságot éreztem: mintha törékeny kincset vittem volna. Sőt, mintha törékenyebb dolog egyáltalán nem is lett volna a Földön. Néztem a holdvilágban ezt a sápadt homlokot, ezt a csukott szempárt, ezeket a szélben meg-megrezdülő aranyfürtöket, és azt gondoltam magamban: „Amit látok, az csak a kéreg. Ami a legfontosabb, az láthatatlan...”

S mivel nyitott ajkai körül valami mosolyféle derengett, még ezt is gondoltam: „Ebben az alvó kis hercegenben a legjobban a virágjához való hűsége hat meg: egy rózsa képe, mely akkor is úgy ragyog benne, mint egy lámpa lángja, amikor alszik...” És ettől még törékenyebbnek tűnt a szememben. A lámpákra nagyon kell vigyázni: elég egy hirtelen kis szél, hogy kioltsa őket...

Mentem, mentem, és hajnalban rábukkantam a kútra.

25.

- Az emberek - mondta a kis herceg - gyorsvonalakon zötykölődnek, de már nem tudják, mit keresnek. Erre elkezdenek ágálni, és csak forognak körbe-körbe...

Aztán még hozzátette:

- Nem éri meg...

A kút, amit találtunk, nem hasonlított a szaharai kutakhoz. A szaharai kutak egyszerűen homokba ásott lyukak. Ez meg olyan volt, mint egy falusi kút.

Holott falunak nyoma sem volt, úgyhogy azt hittem, káprázik a szemem.

- Nem furcsa? - mondta a kis herceg. - Minden készen van: csiga, vödör, kötél...

Nevetett, megfogta a kötelet, megmozgatta a csigát. A csiga nyikorgott, mint egy öreg szélkakas, ha hosszú szünet után fölébred a szél.

- Hallod? - mondta a kis herceg. - Fölébredtük a kutat, ő meg énekel...

Nem akartam, hogy megerőltesse magát.

- Hagyd, majd én - mondtam. - Neked ez túl nehéz.

Lassan fölvettem a vödört a kávéig. Ráállítottam a kávéra, jó szilárdan. Fülemben még tartott a csiga éneke; a vödörben még remegett a víz, és benne, láttam, ott remegett a nap.

- Éppen erre a vízre szomjazom - mondta a kis herceg. - Adj innom...

Egyszerre megértettem, hogy mit keresett!

Ajkához emelte a vödört. Hunyt szemmel ivott. Olyan volt ez, mint egy ünnep. Ez a víz más volt, több volt pusztán italnál. A csillagok alatti vándorlásból született, a csiga énekéből, a karom megfeszített erejéből. Olyan jólesett a szívnek, mint egy ajándék. Mikor gyerek voltam, így aranyozta be a karácsonyi ajándékot a karácsonyfa fénye, az éjféli mise zenéje meg a mosolyok varázsa.

- Nálatok - mondta a kis herceg - az emberek egyetlen kertben ötezer rózsát nevelnek. Mégse találják meg, amit keresnek.

- Nem találják meg - mondtam.

- Pedig egyetlen rózsában vagy egy korty vízben megtalálhatnák...

- Minden bizonynal - feleltem.

- Csakhogy a szem vak - tette hozzá a kis herceg. - A szívünkkel kell keresni.

Én is ittam. Megkönnyebbültem tőle. Mikor a nap fölkel, mézszíne van a homoknak. Most ennek a mézszínek is örültem. Miért is ért utol aztán a szenvedés...

- Meg kell tartanod, amit ígértél - mondta szelíden a kis herceg, és már újra ott ült mellettem.

- Mit ígértél?

- Tudod... szájkosarat a báránynomnak... hiszen felelős vagyok a virágoméért!

Előszedtem a zsebemből a rajzaimat. A kis herceg rájuk pillantott, és elnevette magát.

- Ó, a majomkenyérfaíd! - mondta. - Mint a káposztafejek...

- Ugyan!

Pedig olyan büszke voltam a majomkenyérfaímaimra!

- A rókád meg... a fülei... inkább mintha szarvak volnának... meg aztán túl nagyok is!

És megint nevetett.

- Igazságtalan vagy, barátocskám; megmondtam, hogy nem tudok egyebet rajzolni, mint nyitott meg csukott óriáskígyót.

- Semmi hiba - mondta. - A gyerekek megértik.

Rajzoltam hát egy szájkosarat. És elszorult a szívem, ahogy átnyújtottam neki.

- Neked valami titkos terved van...

Nem felelt. Azt mondta:

- Tudod... holnap lesz egy éve, hogy a Földre estem...

Majd némi szünet után:

- Egészen közel ide...

Elpirult.

S engem, magam sem tudom, miért, elfogott valami sötét szomorúság. Egyszerre fölötölt bennem egy kérdés:

- Akkor hát egy hete reggel, amikor megismertelek, nem csak úgy véletlenül kószáltál itt, egyszál-egyedül, ezer mérföldnyire minden lakott helytől? Oda akartál visszamenni, ahová leestél?

A kis herceg újra elpirult.

Én pedig habozva hozzátettem:

- Csak nem az évforduló miatt?

A kis herceg még jobban elpirult. Felelni nem felelt a kérdéseimre; de ha valaki elpirul, az ugye azt jelenti, hogy „igen”.

- Ó - mondtam neki -, attól félek...

Azt felelte:

- Neked most dolgoznod kell. Vissza kell menned a gépedhez. Itt várlak majd, gyere vissza holnap este...

Én azonban nyugtalan maradtam. Eszembe jutott a róka. Aki hagyja, hogy megszelídítsék, az a sírás kockázatát is vállalja vele...

26.

A kút mellett romladozó kőfal húzódott. Mikor másnap este, munkám után visszajöttem, már messziről észrevettem a kis herceget: lábát lógatva fönt ült a fal tetején. És hallottam, hogy beszél valakivel.

- Hát nem emlékszel rá? - mondta. - Nem egészen itt volt!

Erre egy másik hang felelhetett neki valamit, mert ő megint erősködni kezdett:

- Igen, igen! A napja ma van, de a helye nem egészen ez...

Mentem tovább a fal felé. Kívülem még mindig nem láttam, nem hallottam senkit. Ő azonban tovább vitatkozott:

- ...Úgy bizony. Nézd csak meg, hol kezdődik a nyomom a homokban. És csak várj rám. Ma éjszaka ott leszek.

Már csak húszméternyire voltam a faltól, de még most sem láttam semmit.

A kis herceg egy darabig hallgatott, aztán azt kérdezte:

- Jó mérge van? Biztos vagy benne, hogy nem fogok sokáig szenvedni?

Megtorpantam, elszorult a szívem, de még mindig nem értettem a dolgot.

- Most pedig menj el - mondta a kis herceg. - Le akarok jönni innét!

Erre magam is a fal tövébe néztem, hirtelen hőköléssel. Mert egy kígyó ágaskodott ott a kis herceg felé, egyike azoknak a sárga kígyóknak, amelyek harminc másodperc alatt végeznek az emberrel. Kezemet a zsebembe mélyesztettem, hogy előrántsam a revolveremet, és futni kezdtem feléjük; lépteim zajára azonban a kígyó puhán visszaernyed a homokba, olyasformán, mint egy szökőkút elhaló sugara, és sietség nélkül, fémes kis neszsel eltűnt a kövek közt.

Épp jókor értem a falhoz, hogy a butácska hercegecskét fölfogjam a karomban. Sápadt volt, mint a hó.

- Hát ez meg mi volt? Most már kígyókkal társalkodol?

Kibontottam aranyszínű sálját, amit örökké a nyaka köré tekerve hordott. Megnedvesítettem a halántékát, és itattam vele pár kortyot.

De kérdezni már nem mertem tőle semmit. Komolyan nézett rám, karját a nyakamba fonta. Éreztem a szívét: úgy vert, mint egy meglőtt madaré.

- Örülök neki, hogy sikerült megjavítanod a gépedet. Most aztán hazatérhetsz...

- Honnan tudod?

Éppen azt akartam elújságotni neki, hogy minden várakozás ellenére mégiscsak zöld ágra vergődtem a munkámmal.

Nem felelt a kérdésekre. Aztán azt mondta:

- Én is hazamegyek ma... - És szomorkásan hozzátette: - De az sokkal messzebb van... és sokkal nehezebb...

Éreztem, hogy valami rendkívüli dolog történik. Úgy szorítottam a karomba, mint egy gyereket; közben mégis olyan volt, mintha függőlegesen elfolynék valami szakadékba, és én mit sem tehetek, hogy visszatartsam...

Tekintete komoly volt, és valahol a messzeségben járt.

- Mím van? A bárányod. Meg a bárány ládája. Meg a szájkosár...

Szomorúan elmosolyodott.

Vártam, hosszan, sokáig. Éreztem, hogy lassacskán átmelegszik.

- Kedves kis barátom, te féltél...

Igen, félt, de még mennyire félt! Hanem azért szelíden fölnevetett.

- Este sokkal jobban fogok félni...

Megint belém hasított a jóvátehetetlenség fagyasztó érzése. És túrhetetlennek éreztem már a pusztá gondolatát is, hogy nem hallom többet a nevetését. Hiszen olyan volt számomra, mint forrás a sivatagban.

- Kis barátom, hallani akarom még a nevetésedet...

De ő azt mondta:

- Ma éjszaka éppen egy éve. Ma éjjel a csillagom pontosan a fölött a hely fölött lesz, ahol egy esztendeje földre hullottam...

- Kedves kis barátom, ugye, ez az egész csak rossz álom, ez a kígyóhítoriá, ez a találkozó, ez a csillagmese...

Erre a kérdésre azonban nem válaszolt. Azt mondta:

- Ami fontos, azt nem lehet látni...

- Persze...

- A virágokkal is így van. Ha szeretsz egy virágot, valahol egy csillagon, jólesik éjszaka fölnézned az égre. Minden csillagon van egy virág.

- Persze...

- És a vízzel is így van. Amit innom adtál, olyan volt, mint a muzsika, a csiga meg a kötél miatt... Emlékszel?... Nagyon jó volt.

- Persze...

- Éjszaka majd fölnézel a csillagokra. Az enyém sokkal kisebb, semhogy megmutathatnám, hol van. De jobb is így. Számodra az én csillagom egy lesz valamire a többi csillag közt. Így aztán minden csillagot szívesen nézel majd... Mind a barátod lesz. Azonfölül egy ajándékot is adok neked.

Megint nevetett.

- Ó, kedves kis barátom, hogy szeretem hallani a nevetésedet!

- Éppen ez lesz az ajándékom... olyasforma, mint a víz...

- Mit akarsz ezzel mondani?

- Az embereknek nem ugyanazt jelentik a csillagaik. Akik úton járnak, azoknak vezetőül szolgálnak a csillagok. Másoknak nem egyebek csöppnyi kis fényeknél. Ismét mások, a tudó-

sok számára problémák. Az üzletemberem szemében aranyból voltak. A csillagok viszont mind-mind hallgatnak. De neked olyan csillagaid lesznek, amilyenek senki másnak...

- Hogyhogy?

- Mert én ott lakom majd valamelyiken, és ott nevetek majd valamelyiken: ha éjszakánként fölnezel az égre, olyan lesz számodra, mintha minden csillag nevetne. Neked, egyedül neked, olyan csillagaid lesznek, amik nevetni tudnak!

És megint nevetett.

- S ha majd megvigasztalódtál (mert végül is mindig megvigasztalódik az ember), örülni fogsz neki, hogy megismerkedtél velem. Mindig is a barátom leszel. És szívesen fogsz együtt nevetni velem. És néha kinyitod majd az ablakodat, csak úgy, kedvtelésből... És a barátaid nagyot néznek majd, ha látják, hogy nevensz, amikor fölnezel az égre. Te meg majd azt mondod nekik: „Igen, engem a csillagok mindig megnevettetnek!” Erre azt hiszik majd, hogy meghibbantál. Szép kis tréfa lesz...

És nevetett újra.

- Mintha a csillagok helyett egy csomó kacagni tudó csengettyűt kaptál volna tőlem...

És újból nevetett. De aztán elkomolyodott.

- Ma éjszaka... tudod... ne gyere el.

- Nem hagylak magadra.

- Olyan leszek majd, mintha valami bajom volna... egy kicsit olyan, mintha meghalnék. Úgy bizony. Ne gyere el, semmi szükség rá, hogy végignézd... Nem éri meg...

- Nem hagylak magadra.

Ő szemlátomást gondterhelt volt.

- Azért mondom... a kígyó miatt. Nehogy esetleg téged is megmarjon... A kígyók komiszak. Pusztá kedvtelésből is marnak...

- Nem hagylak magadra.

De valami megnyugtatta.

- Igaz, második marásra már nem marad mérjük...

Azon az éjszakán észre sem vettem, mikor kelt útra. Nesztelenül megszökött. Mikor végre utolértem, elszántan, gyors léptekkel menetelt. Csak ennyit mondott:

- Ó, hát itt vagy...

És kézen fogott. De még mindig bántotta valami.

- Nem jól tetted. Fájni fog neked. Olyan lesz, mintha meghaltam volna, pedig nem is igaz...

Én csak hallgattam.

- Ugye, érted? Nagyon messze van. Nem vihetem magammal ezt a testet. Túl nehéz.

Hallgattam.

- Olyan lesz, mint egy levetett, régi kéreg. Mért volna szomorú egy levetett kéreg?...

Hallgattam.

Egy kicsit elbátortalanodott. De aztán újra összeszedte magát.

- Tudod, milyen jó lesz? Én is nézem majd a csillagokat. Minden egyes csillag kút lesz, rozsdás csigával. És mind innom ad majd.

Hallgattam.

- Olyan mulatságos lesz! Neked ötszázmillió csengettyűd lesz, nekem ötszázmillió forrásom...

És most már ő is elhallgatott, mert sírt...

- Helyben vagyunk. Most hadd menjek pár lépést egyedül.

De leült, mert fél.

Aztán azt mondta:

- Tudod... a virágom... felelős vagyok érte. Hiszen olyan gyöngye! És olyan gyanútlan. Egyebe sincs, mint négy semmi kis tövise, hogy a világtól védekezzék...

Leültem én is, mert nem bírtam tovább állva maradni.

- Hát igen - mondta. - Ennyi az egész.

Egy kicsit még tétovázott, aztán fölállt. Lépett egyet. Én moccanni se bírtam.

Csak ennyi volt: egy sárga villanás a bokájánál. Egy pillanatig mozdulatlanul állt. Nem kiáltott. Szelíden dőlt el, ahogyan a fák. Még csak zajt sem keltett, a homok miatt.

27.

És ennek bizony immár hat éve. S én még soha senkinek sem meséltem el ezt a történetet. Bajtársaim, mikor viszontláttak, örültek, hogy élve látnak. Én szomorú voltam, de azt mondtam: „Azért, mert nagyon fáradt vagyok...”

Most már egy kicsit megvigasztalódtam. Azaz... mégsem egészen. De tudom, hogy visszatért a bolygójára, mert mikor fölkel a nap, nem találtam ott a testét. Annyira mégsem volt nehéz... És szeretem a csillagokat hallgatni éjszakánként. Mintha ötszázmillió csengettyű volna...

De lám csak, van itt egy rendkívüli kérdés! A szájkosárról, amit a kis hercegnek rajzoltam, lefelejtettem a bőrszíjat! Sose tudhatja fölcsatolni a bárányára. S én azt kérdezem magamban: „Mi történt a bolygón? Lehet, hogy a bárány megette a virágot...”

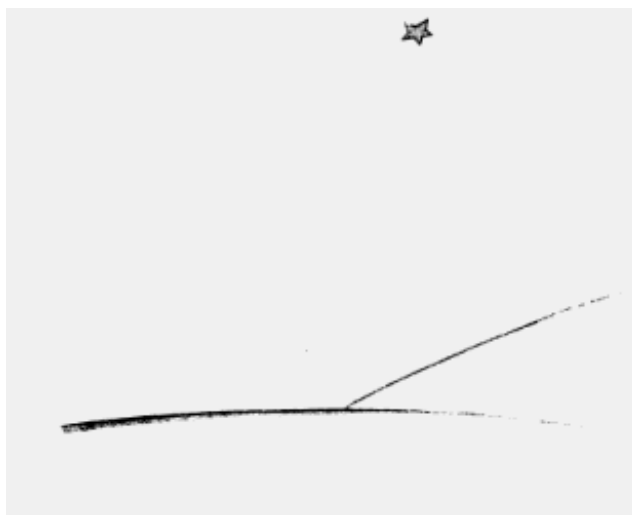
Egyszer azt gondolom: „Nem, semmiképpen sem! A kis herceg mindig üvegbura alá teszi éjszakára a virágját, és éberrel vigyáz a bárányára...” Ilyenkor boldog vagyok, és a csillagok mind kedvesen nevetnek.

Másszor meg ezt gondolom: „Az ember olykor-olykor figyelmetlen, és máris kész a baj! Egy este elfelejti fölteni az üvegburát, vagy éjszaka nesztelenül kiszökik a bárány...” És ilyenkor a csengettyűk mind csupa könnyé változnak.

Nagy rejtelem ez. Mert ti szeretitek a kis herceget, nektek se mindegy, mint ahogy nem mindegy nekem sem, hogy valahol a mindenségben, ki tudja, hol, ki tudja, merre, egy bárány, akit nem is ismerünk, lelegelt-e egy rózsát, vagy sem...

Nézzetek föl az égre. És tegyétek föl a kérdést: megette vagy nem ette meg a virágot a bárány? S aszerint, igen vagy nem, meglátjátok, egyszerre megváltozik minden...

És soha, egyetlen fölnőtt sem fogja megérteni, hogy ez milyen rettentően fontos!

Számomra ez itt a világ legszebb és legszomorúbb tája. Ugyanaz a táj, mint az előző lapon, de még egyszer lerajzoltam, hogy jól lássátok. Itt jelent meg a Földön, s aztán itt tűnt el róla a kis herceg. Tanulmányozzátok figyelmesen, hogy biztosan ráismerjétek, ha egyszer Afrikában utaztok, a sivatagban. S ha netalán arra visz az utatok, kérve kérlek, ne siessetek, időzzetek el egy kicsit ott, pontosan a csillag alatt. Ha akkor egy gyerek lép hozzátok, és nevet, és aranyhaja van, és nem felel, ha kérdezitek: nyilván kitaláljátok, ki az. S akkor aztán legyetek kedvesek, és ne hagyjátok, hogy tovább szomorkodjam: írjátok meg nekem, hogy visszajött...